

Přítomnost

ROČNÍK XI

V PRAZE 12. ZÁŘÍ 1934

Za Kč 2.—

Vládne filosofie anebo slouží?

ZDENĚK SMETÁČEK

Slovenský autonomismus

JANO OBUCH

Rozmluva dvou mrtvých

LOUIS CADARS

Vývoj výtvarného umění v Rusku

N. MELNIKOVÁ-PAPOUŠKOVÁ

Anglický football se nebojí kontinentu

Jedna bída našich dnů

Angličané a Rusové, částečně také my — Boj na oko — Propaganda školství?
Nevyplácí se to... — Nač tolik skromnosti? — Tak jsme si to nepředstavovali
Tiché ministerstvo a hlučná strana — Čeští umělci a Paříž — Poláci a my

*V nejtíšší pěšince v lukách,
čekám na Tebe,
bude Ti dobře v mých rukách,
přijdeš do nebe*

FRÁŇA ŠRÁMEK

LÉTO

HRA O TŘECH DĚJSTVÍCH

5. VYDÁNÍ - BROŽ. Kč 15.-

VÁZ. Kč 25.- - U KNIHKUPCŮ

FR. BOROVÝ - PRAHA

FRANTIŠEK LANGER

VELBLOUD

UCHEM

JEHLY

VESELOHRA O 3 DĚJSTVÍCH

4. VYDÁNÍ - BROŽ. Kč 15.-

U VŠECH KNIHKUPCŮ

FR. BOROVÝ - PRAHA

46. SEŠIT DÍLA
FERDINANDA PEROUTKY

BUDOVÁNÍ STÁTU

PŘINÁŠÍ KAPITOLY:

ROZPOČET NA ROK 1920

ÚSTAVA

ODLUKA CÍRKVE OD STÁTU PADLA

Sešity po Kč 3.60 dodá každý knihkupec. FR. BOROVÝ

15. SEŠIT HISTORICKÉ MONOGRAFIE

LVA TROCKÉHO

DĚJINY RUSKÉ REVOLUCE 1905-1917

PŘINÁŠÍ KAPITOLU:

ÚNOROVÁ REVOLUCE

Sešit za Kč 3.90 u všech knihkupců.

FR. BOROVÝ

OBSAH 36. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: F. PEROUTKA: Luštíme polský rebus. — V záři milionů. — N. MELNIKOVA-PAPOUŠKOVÁ: Vývoj výtvarného umění v Rusku. — ILJA ERENBURG: Sovětští lidé. — JOSEF ŠTĚPÁN: Poesie a próza špionáže. — ING. ZDENĚK SCHWARZ: Problém autostrad. — Českoslovenští umělci v Paříži. — Rektor, který píše jako ve večerníku. — „Přítomnost“ a katolictví. — Hra s aspiranty. — Z Filmové unie.

Přítomnost

za redakci
odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18

Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622

PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮLROKU Kč 50.—,

NA ČTVRTROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—

Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI s 10/1 1924

Podací úřad Praha 25

TISKEM KNIHTISKÁRNÝ ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA 62

Vládne filosofie nebo slouží?

(Doslov k pražskému filosofickému kongresu.)

Snad je to jenom omyl zraku klamaného dalekou perspektivou věků — ale pořád ještě se díváme s jakýmsi steskem na středověk jako na dobu zašlé a nikdy potom už neobnovené myšlenkové jednoty civilisovaného lidstva. Ať už tehdy taková jednota byla či nikoli, jisto je, že po ní stále toužíme. Málo záleží na tom, zdali se nám stýská po věci dávno ztracené anebo po něčem, čeho jsme nikdy neměli — touha je v obou případech stejně silná a stejně nesplněná.

Nejednotnost myšlenek je pro lidi stejně zhoubná jako rozháranost politická nebo jako zmatek hospodářský. Ať se zápas odehrává na úrovni abstraktního myšlení nebo na úrovni hmotného násilí, je to vždycky válka — jednou duchovní, po druhé diplomatická, po třetí hospodářská a nakonec někdy i vojenská. Je dnes taková válka v oblastech filosofie? Vyvstávají před námi myšlenkové soustavy, které svou vnitřní silou strhují lidi, dělí je v odpůrcí tábory a ženou proti sobě v touze po vzájemném zničení? Filosofie byla vždycky v dějinách důležitým orgánem duchovní organizace lidstva. Nelze říci, že vždycky byla vedla. Často jen kulhala za náboženstvím nebo za politikou a živila se drobtý, které padaly se stolů těchto silnějších konkurentů. Ale přece jen se občas vzchopila a přiměla lidi k zápasu o idee. Doba Sokratova a Platónova, středověk, osvícenství, devatenácté století, byly zlatými časy filosofie, kdy se blýskaly zbraně ducha, kdy se pro filosofii a filosofii žilo a často i umíralo. Je taková doba také dnes? Rozhoduje se osud lidstva na příští desítky let v oblasti filosofie anebo někde jinde?

Z m a t e n í j a z y k ů.

Rozhlédneme-li se trochu po tom, čemu se dnes říká filosofie — a je to namáhavý a fádní pohled na neob-sáhlé moře papíru a nespočetného množství učeben — objevíme brzy v této šedi nečekanou rozmanitost, i když je to jenom rozmanitost v titulech knih a názvech škol. Vypadá to, jako by se sešla všechna století myšlenkové historie lidského druhu. Platonští idealisté si spokojeně žijí vedle radikálních materialistů, jací se vyskytovali v polovině devatenáctého století. Psychoanalytikové se střídají u katedry se stoupenci osvícenského racionalismu. Scholastikové si podávají dveře s pozitivisty, pohrdavě shlížejícími na všechna náboženství a na veškerá metafysická stadia filosofického vývoje. Filosofové hodnot se překřikují s biologickými evolucionisty, aniž by aspoň střídavě zmlkli a popřáli sluchu jedni druhým. Theisté začínají opět pozdvihovati hlas, zatím co atheisté mluví dál svou řečí, jako by se nic nestalo. Zbytky heglůvců dál píší tlusté knihy, aniž by se dali rušit tím, co povídají fenomenologové. Pragmatikové dále tradují své poselství a nestarají se o to, že logistikové vynalezli nové tajemné písmo, s nímž mají veliké obtíže tiskárny a jež velice zdražuje krámskou cenu logistických spisů.

Bergsonovci nerušeně nastavují dlouhou řadu knih o svém mistru, a na Sorbonně se v neztenčeném množství tisknou tlusté i tenké these stejně o Spinozovi jako o Pascalovi, o Kantovi jako o Maine de Biranovi, o Descartesovi jako o svatém Janu z Kříže. V Německu se vytrvale galvanisují všechny filosofické nauky od Jakuba Böhma až po Nietzsche, v Československu se bez ochabnutí opakuje, že to všechno vytrhne pozitivní věda, Angličané si spokojeně píší o svém Humovi, Poláci se vrhli na logiku, Američané stále vychvalují Deweye a Jamese, Indové si pochvalují, že jejich proroci vyslovili všechnu moudrost, když Evropa ještě byla na houbách, marxisté bez omrzení píší každý den do svých novin, že všechno je buržoasní podvod mimo dialektický materialismus — a všichni dohromady se pranic nestarají, co z toho bude a zdali si to někdo zapamatuje o nějaký čas déle než vyhodí universitu. Dokud budou tiskárny ochotny sázet všechno, co se jim zaplatí, dokud budou truhláři vyrábět školní lavice, dokud budou státy anebo mecenáši dávat peníze na povznesení věd, umění a kultury k větší slávě svého jména, dotud bude filosofie bujet jako podhoubí po dešti.

Situace ve filosofii se tedy velmi nápadně podobá zmatení jazyků. Ale tam, kde je zmatek, sotva lze očekávat, že dojde k rozhodujícímu boji. Budou mnohé nespořádané přestřelky, ale nebude velké bitvy. V každé válce je třeba přesně narýsované fronty a odpůrců, kteří vědí, na kterou její stranu se mají postavit. Dojde-li k takovému vyjasnění, je to už poloviční rozhodnutí; nemůže-li k němu dojít pro zmatek v myslích bojovníků, znamená to, že nebude války, nýbrž že lze nanejvýše očekávat vleklou krizi. Není možno, aby deset odpůrců válčilo navzájem a najednou proti sobě. Je třeba, aby se rozdělili do dvou skupin. Je třeba uzavírat spojení. To je prostý a nevyhnutelný zákon každého opravdového boje. Je možno, aby k takovému rozdělení došlo v dnešní mnohohlasné filosofii? Jde filosofům vůbec o to, aby bojovali? Nechci tím říci, že by mezi nimi nebylo lidí bojovných. Rozumějme otázce tak: jsou tito bojovní lidé odhodláni bojovat pro filosofii a ve filosofii, anebo pro něco jiného a někde jinde?

O d filosofie k politice.

Měli jsme v Praze minulý týden příležitost pozorovat filosofy při práci na jejich světovém sjezdu. Byla mezi nimi slavná jména. Mnozí z nich byli přímo oficiálními představiteli filosofie své země. Kolik byli odhodláni obětovat za svou myšlenku — rozumějme filosofickou, nikoli snad vlasteneckou nebo politickou myšlenku?

Hle, jeden z nich. Měšťák, známý autor mnohých a tlustých knih, úřední zástupce své země při všech podobných příležitostech. Člověk učený, jemuž nedělá nejmenších nesnází, proslavit dlouhou přednášku s bohatými citacemi nejrozmanitější filosofické literatury, propletenou vtipnými a zábavnými historkami. Muž prý bohatý a doma vlivný. Ale poslouvejte ho třeba

půl dne, neucítíte za jeho slovy žádného vnitřního napětí, žádné tendence, žádného apelu k vašemu srdci a svědomí. Monotonně se odvíjejí myšlenky s dobře uspořádané osnovy jeho řeči a bez ohlasu zapadají do ticha posluchárny. Tady — cítíte bezpečně — nejde o vítězství určité myšlenky. Tady není filosofie královny života, nýbrž jenom okrasou vynikajícího společenského postavení.

Pohledme jinam. Muž jiného jazyka, krásné, aristokratické tváře, studených očí. Zase autor tlustých a logicky subtilních spisů, slavné jméno, které svým pouhým zvukem láká davy posluchačů. Mluví vybranou formou o věci dobře promyšlené, již věnoval léta klidného, učeneckého života. Má úspěch, líbí se, je uctíván. Tento muž se za chvíli vrátí domů a zaujme zase místo za katedrou své posluchárny. Ale pod jejími okny budou dunět kroky vojensky organizovaných čet — bojovníků jiné myšlenky, na hony vzdálené jemné filosofii našeho myslitele, hrubé, zemité a těžkopádné, ale daleko mocnější než všechna subtilita universitní vzdělanosti. Myšlenka, kterou nepřednášejí profesori, nýbrž kterou hlásají lidové řečníci a novináři a která ovládá miliony lidí.

A ohlédněme se ještě jednou, a vizme přímou a milou tvář Američana, který pomalu válí své hrdelní zvuky po jazyku a skoro neochotně je posílá před polouzavřené rty do auditoria. Jméno opět velmi známé, proslavené systémem podivným a rozumářským. Ale na tomto filosofickém sjezdu ku podivu nemluví jako filosof, nýbrž jako věrný občan své vlasti, zkrusšené hospodářskými nesnázemi. Hledí zachránit liberální víru svou a svých otců tím, že vymýšlí ekonomické recepty, jež by trochu napravily porušenou výměnu hmotných statků.

Tři různé případy a přece analogické. V prvním jde o učence, jemuž je filosofie oporou v jeho sociálním postavení. V druhém o muže, vyřazeného mocným politickým hnutím z vlivu na osudy své společnosti. A v třetím o filosofa, který se pod tlakem domácích nesnází proměnil v politika. Kde zůstala ve všech třech případech filosofie? Ustoupila zcela jednoduše politice. To jsou jen typické příklady, které mluví za bezpočet ostatních. Předložte lidem filosofický problém. Podebatují, na ničem se nesjednotí a rozejdou se v klidu do svých domovů. Ale položte jim otázku politikou, a hned se roztoupí do několika táborů, ochotni vyvozovat krajní důsledky a neváhajíc zapřáhnout svou filosofii do služeb politiky.

Přes politiku k filosofii.

Máme snad, vidouce tento stav věcí, naříkat po způsobu některých katedrových učenců na zhoubný vliv politiky? Máme po příkladu Juliána Bandy vyzývat filosofy, aby se odvrátili od špatností veřejného života a uzavřeli se neprodyšně do svých studoven, ponechávající politiku na pospas demagogům? Anebo snad máme vyhlásit smrt filosofie a provolat slávu politice, napříště jediné vládkyni lidského života? Nečinně nic takového. Kdybychom vyhnali filosofy z veřejného života, zabili bychom filosofii a politice bychom nepomohli. Kdybychom se vzdali filosofie a vrhli se jenom na politiku, nedosáhli bychom výsledku o nic lepšího. Bez filosofie není civilizovaný život možný. Filosofie je myšlení o celku světa a činnost sub specie tohoto myšlení. Zničíme-li toto pojítko mezi jednotlivými obory kulturní práce, uvedeme všechny složky

civilisace do stavu anarchie. Život člověka i společnosti potřebuje jednoty. Nemůžeme ani vlastní bytost ani lidskou společnost roztrhat na kusy a nechat každý z nich žít na vlastní pěst. Učiníme-li to, vydáme je zkáze. Člověk je celek a společnost je také celek. Celek žije částmi, ale také naopak, žijí části celkem. Život celku je umožňován jenom rovnovahou a vzájemnou kontrolou částí. V životě jednotlivého člověka musí být rozum kontrolován instinktem a instinkt rozumem. V životě společnosti musí být jeden člověk kontrolován druhým. Politik musí být kontrolován národohospodářem a naopak, básník praktikem, matematik fysikem, fysik biologem, teoretik inženýrem. Filosofie není nic jiného než právě toto vědomí a vidění celku, schopnost vyjít ze sebe a dostat se nad sebe.

Počátek na cestě k celku musí ovšem každý učinit sám u sebe. Všichni přicházíme na svět jako monady, které nemají oken, jak říkal Leibniz, a teprve během života se dopracováváme k vidění a vědění celku. Musíme si okna sami prorážet životní zkušeností. Kdo ustane na svém malém obzoru, je nejen tvorem nedokonalým a nedovyvinutým, ale je latentním nebezpečím pro společnost. Je to část, která bují bez ohledu na ostatní a tím je ohrožuje.

Žádný jednotlivý člověk, žádná lidská schopnost, žádná složka společenského života nejsou a nesmějí být autonomní. Nesmějí se uzavírat do sebe, nýbrž pamatovat na všechno ostatní, co je kolem nich. Musí myslet na celek, jinými slovy: musí být filosofické. Taková má tedy být i politika. Filosof, který nemyslí na politiku, není pravým filosofem, ale politik, který nechce slyšet o filosofii, je nebezpečný člověk. Většina dnešní tak zvané filosofie není pravou filosofií, protože se odděluje od celku života a zavírá se nad nějakým intelektuálním problémem do zdí universit. Tato filosofie právem zahyne. Filosofie pravá žije jinde. Jdeme od člověka k člověku, od stavu k stavu, od oboru k oboru, a všude najdeme lidi, v nichž dříme kus filosofa. Lidi, kteří myslí dále než na sebe. U těch se zastavujeme, chceme-li filosofii zase povznést k lesku a slávě. Od každého druhu lidské práce lze dojít k filosofii, i od politiky. Jenom nesmí chtít zůstat pouhou politikou.

Zdeněk Smetáček.

p o z n á m k y

Jedna bída našich dnů

S tímto názvem napsal do „Práva Lidu“ dr. V. Maur velmi zajímavou úvahu. Stěžuje si na nedostatek hospodářského vzdělání. Praví správně, že „necháváme tuto oblast tvrzí nečetné tvrzí „odborníků“, kteří vpravdě nejsou odborníky, nýbrž interesenty nebo jejich služebníky.“ „V organizování hospodářském máme vůbec málo šťastnou ruku. Nepovedl se nám poradní sbor pro otázky hospodářské, rozešlo se jednání mezi zemědělstvím a průmyslem, zklamal zákon o kartelech nebo lépe jeho provádění, neklape to v našem dopravnictví a peněžnictví pro špatnou a zastaralou organizaci.“ Stát není připraven na kontrolní a regulující činnost, nemá dostatek lidí znalých věci, neodkázaných na informace z večerníků nebo ze zájemnického tisku. „Potřebujeme hospodářský plán a nemáme, komu svěřiti jeho vypracování; jsme přesvědčeni, že státní nebo veřejná kontrola hospodářství a jeho dirigování jest věcí velmi naléhavou, ale nestaráme se o vybudování potřebných k tomu institucí. Volalo se po reorganizaci ústředních úřadů se zřetelem na hospodářské potřeby doby, po hospodářském sekretariátu vlády, po národohospodářském úřadě, usměrňujícím všechny hospodářské zájmy atd., ale vše marně. Ne-

máme dosud ani tak dlhou chystané národohospodárske oddelení v predsedíu ministerskej rady. Nebude-li štátní administratíva dobre vybavená pre funkciu regulujúceho činiteľa v hospodárstve, pak spôsobí zásahy štátu do behu hospodárskych vecí více škody než prospěchu a na konec vrátí se hospodárství k proslavené automaticke, která není ničím jiným než ubíjením slabšího.“

Je to vše svatá pravda. Ještě citujeme pro úplnost pisatelovu výtku, že se brání do štátní administratívy přístupu mladých sil. Nemyslíme však, že tu byl trefen hřebík na hlavu — aspoň ne hřebík největší. Nadepsali bychom totiž raději tuto úvahu „Bída naší levice“. Proč se nedaří regulativní zásahy vládní? Kdo je má prováděti? Jakým směrem? Kdo brání, aby byl vypracován hospodárský plán aspoň soukromě těmi, kdo o něj usilují? To je přece vše věci právě levice, levicových stran. Nebudeme snad věřit, že národní demokraté budou prováděti do hospodárství zásahy ve smyslu sociálně reformních hledisek. Což je však vskutku všechno úřednictvo národní demokratické? Nesedí socialisté i na velmi vlivných místech? Co jsou tam tedy platní? A je mládež vskutku tak připravena, aby tento nedostatek napravila? Sotva.

Je tedy třeba, aby levice sama a ze své iniciativy se chopila přípravy vlastních lidí a nečekala, že to za ni udělá někdo jiný. Kdo to selhal v poradním sboru pro otázky hospodárské, kdo v závodních radách a závodních výborech, kdo v obecních zastupitelstvech — v ohledu sociálně reformním? Levice hodlá přetvořiti ze základu celé společenské a hospodárský systém. Ti však, kdo jsou povoláni k přestavbě, se vyznaží stěží v hlavních chodbách budovy nynější. Tu se nelze na nikoho spoléhati. Levice si musí opatřiti dostatečný kádr lidí, kteří znají do podrobnosti soustavu nynější a kteří mají jasnou a konkrétní představu o soustavě příští. Znalosti o nynějšku by snad mohli získati na dnešních školách, ač i tu je mnoho trhlin. Ale plán příští úpravy? Ten přece nevypracuje za levici pravice. O ten se musí postarati levice sama. Co je ostatně hlavním nebezpečím politické moci levice, nebezpečím odklonu voličstva, zejména mladého, je nedostatek dostatečně velkého, avšak i dostatečně konkrétního a srozumitelného programu. Několik obecných hesel už nepostačí mládeži, vychované dnes už pozitívně, mládeži, která si dovede třeba postaviti sama week-endový srub.

To neplatí jen pro naši administratívu, nýbrž pro celý politický život. Nestací jen vyměnit staré lidi za mladé. Je třeba také dobře a spolehlivě vědět, s jakým životním programem vtáhnou mladí do odpovědných funkcí. Ani nás nenapadá znevažovati nesmírnou vzdělávací činnost kulturních dělnických institucí. Je to však málo, příliš málo na hnutí usilující o přetváření světa. Nejde ostatně jen o vzdělání dělnictva. Zdá se, že zejména zapomenula levice na vzdělání inteligence, lidí u vesla. Budíž tedy považována citovaná úvaha za trpké zpytování svědomí. Ale i to je pokrok. *ld.*

Angličané a Rusové, částečně také my

Podzimní sezona nám přináší, pokud ji můžeme přehlédnouti, jenom dva pozoruhodné filmy. Přibude k nim patrně ještě Kordův „Konec Dona Juana“ a Forstova „Maškaráda“, které ještě nebyly předvedeny. Prozatím jsme mezi množstvím braku viděli pouze jedno velké dílo ruské a jedno anglické.

První z nich je dílem operatéra Arkadije Safrana a Marka Trojanovského, jmenuje se „Hrdinové ledových plání“ a líčí jako celovečerní film osmidílné osudy ledoborce Čeljuskina a uvítání jeho účastníků při návratu. Druhý je dílem režiséra sira Basila Deana, jmenuje se „Věrná milenka“ (The Constant Nymph) a je zpracováním moderního anglického románu Margaret Kennedyové.

Ani nejochotnější ctitel Anglie by až do minulého roku nebyl mohl tvrdit, že anglické filmy jsou krásné nebo strhující. A pojednou staly se britské ateliéry ve Shepherd's Bushi, Twickenhamu a jinde nejen středem filmové Evropy, nýbrž málem středem celého filmového světa. Nejznámější herci přecháží z Hollywoodu do Londýna, americký filmový kapitál, sevřený přísnými předpisy Rooseveltovy hospodárské politiky, se odlévá do Evropy, jedna z největších amerických firem sem chce přenéstí celou svou výrobu. Kordův „Jindřich VIII.“ prolomil loni ledy nečůvěry k filmovým schopnostem Angličanů, a nové dílo režiséra Basila Deana „Věrná milenka“ potvrzuje toto vítězství anglického filmu po prvé na moderním námětu. Je to jemný psychologický příběh o pubertální lásce mladého děvčete, je to nemilosrdná satyra na anglickou konvenci a neschopnost proniknouti vnější formou až k nitru člo-

věka, je to posměch nudné anglické společnosti a jejího neschopného poměru k umění, je to revolta dvou svobodných mladých lidí, která se končí tragicky. V herecké technice stojíme tu pojednou před dokonalostí lidských typů, jaké jsme vidali jen u Rusů, v režisérské technice je celá akce rozložena do množství stále nových a nových obrazů. Dialogová kniha toho filmu je patrně dvojnásob silnější, než u děl jiných: slova však letí, nikde nejsou konvenční a všude překvapují svou smělostí, a všude jsou rozkládána do nádherných přírodních exteriérů a do stále se střídajících scén. Angličané se chopili ve filmu neslýchané spekulace: spekulují na inteligenci diváka, nikoli na jeho hloupost. Zdá se to paradoxní, jejich inteligentní filmy však to vyhrávají, dosahují obrovských úspěchů i příjmů. Měli bychom je v tom jednou napodobit. Nestalo se ještě nikdy, že by některý český producent přišel o peníze proto, že udělal příliš inteligentní film. Ztráceli dosud vždycky jen pro to, že vyráběli filmy buď jenom pro sebe nebo pro domnělé hlupáky v hledišti. Měli by to zkusit jednou podle anglického vzoru, nebo třeba také podle ruského.

Rusové podnikli, jak je známo, dne 16. června 1933 z Leningradu Baltickým a Severním mořem výpravu s ledoborcem Čeljuskinem: cílem výpravy bylo obeplouti v jediné sezoně celou Asii severní cestou, jako se to podařilo už rok před tím ledoborci Sibirjakovu, a kromě různých vědeckých pozorování vyšetřiti, za jakých předpokladů by bylo možno využití této vodní cesty k obchodním účelům za účelem nejsnazšího a nejpřímějšího spojení s mořem Behringovým. Výprava se nezdařila: ledoborec byl stržen ledovými krami a po několikaměsíčním bloudění všemi směry byl dne 13. února 1934 o půl čtvrté odpoledne ledovou tříští rozdrcen a potopil se. Kromě jediného muže zachráněna se posádka na ledě a udržela se tu po celé dva měsíce, až ze 104 účastníků bylo dne 13. dubna zachráněno i posledních šest. — Tedy pionýrský případ, jakých je v historii mnoho. Látka, která sama o sobě nepřináší mnoho emočnosti pro filmové zpracování. Jak fantasticky senační musilo by proti tomu být zpracování osudů výpravy Nobilovy nebo poslední výpravy Amundsenovy. Nejde však o heroický čin, nýbrž o to, co z něho dovedou Rusové vytěžit. Jde o to, jak dovedou Rusové stejně úspěchu i neúspěchu využití propagačně. A z Čeljuskinců udělali své nejslavnější národní hrdiny posledních let. K dosti chatrně fotografovaným scénám, z nichž jedna autenticky zachycuje mohutný výjev potopení Čeljuskina, ke scénám pobytu na ledu, přistávajících a odlétajících aeroplánů, si totiž připojili jako druhou polovinu filmu, v níž vidíme zpětnou jízdu zachráněných polárníků napříč celým Ruskem a jejich vítání podél celé trati, ve všech stanicích, sta a tisíce mávajících lidí, nadšení a pohnutí bez konce, stále další triumfální pouť až ke Stalinovi, který je poentou filmu. Časovost tohoto návratu je tu vstupňována tak virtuosním způsobem, že ke konci filmu se při tomto pohledu na stále nové a jásající davy a davy jistě málokdo ubráni slzám. Srovnajte jak malý je podnět: nezdařená polární výprava, jejíž oběti neměly ani příležitost k heroickému činu. Musili prostě seděti na ledě, až budou zachráněni. A jaký dokonale film dovedou Rusové při té příležitosti o sobě poslati do světa.

A srovnajte, jak obrovskou a ukázněnou manifestací statisíců byl přede dvěma roky sokolský slet a letos Olympiada, a jak chatrné, diletantské, nikde nedojímající, studené reportážní a nikde ani trochu nadšení neprobouzející filmy o nich posílá do světa naše demokracie. Jakoby entusiasm a demokracie se vylučovaly. *F.*

Boj na oko

Dlouhá léta doporučuje národní demokracie rozpuštění komunistické strany. Dokazuje, že komunistická strana Československa pracuje proti státu; vytýká vládě, že si neuvědomuje nebezpečí komunistické agitace. Zejména pak socialistické strany ve vládě jsou národní demokracií obviňovány, že komunisty chrání.

Jestliže národní demokracie jest přesvědčena, že jediné rozpuštěním komunistické strany možno účinně čelit nebezpečí, které z této strany hrozí státu, pak nutno se velmi diviti, že na tom tak pevně nestála, když byla ve vládě. Ale tu to začíná: národní demokracie to nemyslí tak vážně. Připusťme, že by došlo skutečně k rozpuštění komunistické strany. Strana, která jest rozpuštěna, nemůže se účastniti voleb. Koho by volili ti, kteří dříve volili komunistickou stranu? Jest velmi nepravděpodobné, že by volili strany pravice. Je naopak pravděpodobné, že by odevzdali svoje lístky socialistickým stranám. Nedělali by to rádi; mnozí by odevzdali prázdné hlasovací lístky, ale pravděpodobnost, že by nekandidování komunistické

strany rozmnožilo počet hlasů socialistických stran jest velká. Tak také uvažuje národní demokracie a proto nikdy ve skutečnosti neučiní ničeho co by mohlo vésti k rozpuštění komunistické strany. Jest — v duši — ráda, že tu komunistická strana jest a to proto, že váže síly, které by jinak uplatňovaly socialistické strany.

V. G.

Propaganda školství?

Kdyby člověk byl podezřivý, musil by souditi, že ve školské správě sedí lidé, kterým působí radost, když lidi podráždí proti školské správě. Lidé o prázdninách čtou v novinách, že počátek vyučování na všech školách jest 3. září. Přijedou tedy a vedou děti do školy. Na vratech střední školy čtou, že normální vyučování počíná 4. září. Mnoho lidí a děti šlo tedy marně do školy. Mnoho lidí marně jelo do Prahy. Výsledek? Shluk a zbytečné zlobení se. Jiný případ: Mnoho dětí udělalo přijímací zkoušku na střední školu, ale dosti z nich nebylo přijato pro nedostatek místa. Byly odkázány na to, že na sklonku prázdnin se rodičové doví, co s jejich dětmi vlastně bude, budou-li přijaty, kam budou přijaty. Načež se střední školy zavřely a rodičové těchto dětí tu dva měsíce byli v nejistotě, co s jejich dětmi vlastně bude. Když se pak prázdniny končily, ukázalo se, že v celku to vše dobře dopadlo a že celý ten hluk byl zbytečný. Tedy: roztrpčení, kterého nemusilo býti při trochu dobré režii. A do třetice bolest staršího data: stálá změna učebnic. Uznáme, že učebnice nemohou býti stále tytéž. Po převratu bylo potřeba zcela nových učebnic; střední školy se mění a proto se mění i učebnice. Uznáme také, že věda nestojí, že se vyvíjí, že přicházejí nové, lepší metody ve výchově a učení. Ale to vše nemůže zdůvodnit, aby učebnice pro různé školy se měnily jako kalendáře. U těch jest to přirozené. Mění se každý rok. Dnes není taková doba, aby v rodinách byl nadbytek peněz pro nové učebnice. Taťánek nerad kupuje nové knihy, zejména když vidí, že se od těch starších (loni nových) liší jen v detailech. Jest tu řada dětí, jejichž rodičové nemají možnost si takové knihy kupovati. A škola jim knihy půjčít nemůže, protože jsou právě nově vydány. Tato neustálá změna učebnic jde k duhu autorům, kteří takové učebnice píšou. Více autorů přijde k možnosti vydělku, který u tohoto druhu literatury není špatný. Také tiskárny se nijak nezlobí, tisknou-li se stále nové a nové učebnice. Jsme tak důkladní, že normalisujeme formát knih. Ale nedovedeme si znormalisovat učebnice tak, aby vystačily na několik let. Výsledek? Podráždění rodičů, kteří nemají radost z tohoto velkého ruchu ve vydávání nových učebnic. Zbytečně se tak dráždí veřejné mínění proti školské správě; hledíme tu k tomu, že jest dosti lidí ochotných posilovati toto veřejné mínění proti školské správě z důvodů stranicko-politických.

V. G.

Nevyplácí se to...

Zaklínací formule dnešní magie zní: „Ne vyplácí se to“. Tato fráze stala se vládnoucí parolou, jejíž sugestivní vliv uspal v netečnou nečinnost i jednotlivce nadané jinak velkým srdcem a jasným mozkem. Ač na pohled nevinná, stala se tato parola příčinou, že hrubá ziskuchtivost byla povýšena nad hodnoty ducha. Co se nevyplácí, to se pod zákonem rentability, jenž svými vykladači chce mermomocí býti odvozen od železných národů přírodních, prostě nedělá, nepodniká, nepropaguje a nešíří. Tak mocná je působivost této prapovídky, že ani nejlepší z dobrých se nepokoušejí pozastaviti se nad nejen neetičností, ale i nelogičností jejího pravého smyslu a dají si líbit všechny její nesociální důsledky.

Nejvyšší duchovní hodnota — vzdělání — krčí se dnes v koutku opovržení, poněvadž se — nevyplácí. Nevyplácí se těm, kdo po něm touží, a nevyplácí se ani těm, kdo je poskytují, ani těm, kdo je mají. Nevyplácí se škola, a to nejen vysoká, ale už ani ne obecná. O moderních pedagogických metodách ví se dnes už ledacos, bylo by to smutné, kdybychom nebyli dále, než za časů Komenského, co je to však platno, že to víme, že jsme přesvědčeni o důležitosti toho, když se to nemůže uvést ve skutek, ježto se to — nevyplácí.

Samozřejmě, že se nevyplácí ani péče o nového člověka, o dítě, poněvadž lidí je více, než odpovídá zákonu rentability. I pouhé místo domovníka je vázáno na bezdětnost, jež je ideálním stavem pro dnešní manželství. K čemu tedy manželství a žvanění o významu populace, když hrozba „nevyplácí se“ pronikla do dění, jež bylo kdysi nazýváno nejsvětějším úkolem člověka, sladkou povinností a krásou života.

Mravnotně se samozřejmě rovněž nevyplácí. Slušný člověk je dnes takoruka přítěží. Zákon rentability rádí i v umění. Hodnotí se a tudíž i dělá jen to, co se z jakýchkoli důvodů vy-

plácí. Na našich kulturních nívách rádí film vůbec a český film obzvláště. Podnikat filmové umění se nevyplácí, dělají se proto filmové křýče. Celá řada hodnotných filmů propadla. Zato zrovna teď běží v Praze dva výnosné české filmy: „Hrdiný kapitán Korkorán“ a „Pokušení paní Antonie“. Je to tak strašlivě ploché, tak ubohé a duchaprázdňné, ale — vyplácí se to. Hledat umění, vyhledávat talenty, usilovat o vytvoření filmu, který by byl stejně dobrý jako libivý, by arci mohlo také vésti k cíli, ale jednak je to zdlouhavé, jednak nesnadné, a obě se nevyplácí.

V žurnalistice by se dnes na příklad nevyplácelo vychovat si takového Havlíčka. V novinách vládně dnes reporter, hrđina ulice a miláček davů. Úvahy ranních novin čtou se jen z povinnosti, čtenářstvo hltá večerníky. Nevyplácí se jít do hloubky; šmok vede. A tak redaktor v socialistickém deníku napíše třeba velmi vtipným slohem článek o věcech, které nesmějí přijíti na svět. Jen tak hravě vypráví o vynálezu věčné zápalky, která zhasla dříve, než se rozhořela, o holicích čepelkách, které by vystačily na celý život (ale — kam by s tím přišel celý průmysl?), o nerozbitném sklu a o výrobě benzínu ze slané vody, jenže — toto vše jsou vynálezy již předem ztracené, poněvadž naše hospodářství by bylo obráceno vzhůru nohama, kdyby se tyto věci opravdu uskutečnily a začly sloužit lidstvu tak, jak to bylo v úmyslu jejich tvůrců.

Redaktor ze socialistických novin se spokojí tímto konstatováním, aniž si uvědomí, jakou tím páše zradu na myšlenku, které jeho list má sloužit. Ani ve snu ho nenapadne, že hospodářství by se mohlo přizpůsobit těmto vynálezům a nikoli aby — jak je tomu napořád — vynálezy, které mají sloužit lidem, sloužily jen hospodářským zájmům určitých skupin. Čtenářstvo se chce bavit a tohoto druhu novináři se asi nevyplácí přemýšlet. Vždyť celá tato zpráva by neztratila ani toho nejmenšího na své poutavosti, kdyby byla zakončena jedinou krátkou větou, jež by celou věc postavila pod zorný úhel myšlenky. Jenže držet si takového novináře se zase nevyplácí vydavatelství.

Statistický úřad nás upozorňuje suše, že 78 procent hornických dětí trpí podvýživou. Statistický úřad vykonal tím více, než jest jeho povinností. Z vlastní iniciativy předkládá zprávu, že z 50.000 dětí jich bylo 39.000, jež byly uznány jako trpící podvýživou. Tisk přinese o tom zprávičku na šesti řádcích. „Jen to přilíš nerozmazávat“, myslí si redaktor socialistického večerníku, „mohlo by se to nevyplatit.“ Že jeho kolega z listu opačného tábora zprávu vůbec potlačí, je již jiná kapitola. Tomu se to opravdu nemůže vyplatit. A zase: výtká se netýká pouhé zprávy, nýbrž oné jedinké věty, jež by ji měla provázet.

Bohužel, nevyplácí se ani kritisovat tyto věci, zlobit se nad nimi, upozorňovat na jejich bídu i nebezpečí. Malost je hrozná. Malost se dovede také mstit. Velkomyslnost je ctností velkých duchů a těch dnes skorem už ani není. Asi se také nevyplácí. Dnes pro popularitu stačí silné nohy, silné pěstě, silné lokty a velká ústa. Hledají se drzá čela, pusté křýče, podprůměrné nápady a prostřední výkony. Hledá se dobrá reklama a kratochvilné reporterství.

Nevyplácí se poctivost, nevyplácí se jakákoli ctnost, ba ani blaho, na jeho bídu i na jeho pravou lidskou hodnotu. Ještě se trochu vyplácí mluvit o národu. Národ — to je magické slovo, na kterém se dá ještě něco trhnout. Kdo se ohání národem, má ještě čáku, že dostane třeba automobil. Ještě se slzí při zmínce, že národ trpí a je v nebezpečí. Nevyplácí se však budovat rádnou obranu a ochranu vlasti v jeho spokojených, sytých a pro národní pospolitost zapálených občanech. Zato se dnes znamenitě vyplácí výroba plynových masek, byť i jejich hodnota byla opravdu jen obohodní.

Nevyplácí se poctivost, nevyplácí se jakákoli ctnost, ba ani ne moudrost. Ale něco se přece jen ještě vyplácí: je to trpělivost a víra. Víra, že toto vše se musí změnit; a že vláda lidskosti se k člověku musí zase vrátit; a trpělivost v čekání na příchod toho, co přijíti má a musí. Věřím pevně a se mnou jistě tisíce jiných, že doba není daleká, kdy fráze „nevyplácí se to“ bude stejně zavržena jako mnoho jejích historických sester: jako fráze gladiatorů, inkvizitorů, čarodějů a demagogů. Věřím v rozum lidský, v srdce člověka, v paži obětavého. A věřím v odvěky řád, jehož konečným argumentem vždy bývá spravedlnost a pravda. *Edvard Maška.*

Nač tolik skromnosti?

Denní listy přinesly docela suchou zprávu, že ministerstvo financí povolilo na naléhání školských úřadů stavbu 42 státních národních škol na Podkarpatské Rusi. Se stavbou se hned započne. Tato zpráva zaslouží více než jen lhostejné zazname-

nání. Na mnohé pomluky je tohle nejpádnější odpověď. Ale bohužel čin sám vždycky nemluví. I čin je třeba někdy přeložit do srozumitelné řeči. Je škoda, že se rozhodnutí státní správy dostalo málo vřelých slov, která by zhodnotila spravedlivě, co koná demokratický režim pozitivního. Zrovna na Podkarpatské Rusi by těch upřímných slov bylo potřeba. Takovou věc by dovedl třeba sovětský tisk jinak vyzvednouti.

Je nemilá zkušenost z posledních let, že se demokracie nedovede pochlubití vhodně ani nespornými a hmatatelnými úspěchy. O tom byla tu častěji řeč. Také o tom, o lépe vystihly ceny propagačních metod diktatury. Na omluvu nedostatku demokratické snáživosti v tomto ohledu nestačí říci, že diktatury také mnohem víc potřebují propagace. Že se dobré zboží chválí samo, věří už jen živnostníci na zapadlých vesnicích.

Ještě jinde jsme si připomněli tuto věc. Viděli jsme na předvádění sovětský film o dnešní Moskvě. S dobře uváženou působivostí se v něm střídá zejména všední architektura paláců starého režimu a veliké moderní stavby z betonu a skla. Prostému divákovi se musí vrýt do mysli jakýsi dojem — v čí prospěch, netřeba říkat. A což u nás nebylo vykonáno ze 16 let podivuhodných věcí? Projděme jen vnitřní Prahou, podívejme se na předměstí, projedme se po Vltavě. Jaký nesmírný rozdíl, za nějž se nemusíme jistě stydět. Vzpomeňme si, že většina vedlejších ulic ani na Vinohradech nebyla tehdy vydlážděna. Rozpomeňme se na chátrající Hrad, neupravená nábřeží, předměstí bez vodovodu a kanalisace, primitivní zásobení plynem, nedostatečnou síť elektriky, připomeňme si tehdejší vzhled nejen Václavského náměstí, ale i míst za košířskou vozovnou, vybavme si v mysli ubohé chudobince, nemocnice, školy, studentské mensy. Nebo si představme na chvíli, jak vypadala tehdy Bratislava, Hradec Králové.

Nestálo by toto vše za mnoho pěkných montáží a působivých filmů? Což aby jich užily ve volební kampani demokratické strany místo nebo kromě obvyklého řečnění, ztrácejícího poněkud účinnost vedle těchto moderních prostředků působení na lidské představy a názory?

Tak jsme si to nepředstavovali

Sotvaže se začal provádět aspirantský zákon, čteme v tisku, i v tisku vládních stran: tak jsme si to nepředstavovali! Dočítáme se, že ministerstvo financí provádí zákon zcela jinak, nežli měli na mysli ti, kteří s tímto zákonem přišli. Dočítáme se, že ministerstvo financí zákona, jehož tendencí bylo přijímat nové síly do státní a veřejné služby, používá k snižování platů dříve již přijatých zaměstnanců. Zkrátka: provádění aspirantského zákona jest uváděno jako příklad toho, jak se může dobrý zákon zničit špatným prováděním. Ale jest velmi pohodlné svěstí vše na ty, kteří zákon provádějí. Leckterý poslanec by přišel do velkých rozpaků, kdyby měl výstižně povědět obsah zákona, pro který před malou chvílkou hlasoval. Možno připustit, že poslanci skutečně si nepředstavovali, jak — proti jejich úmyslům — bude prováděn zákon, na kterém se usnesli, nebo jiné opatření veřejné moci. Ale o to jde: politika, to znamená hodně předvídat. Pro zákonodárce to znamená předvídat, jak bude prováděn zákon, k němuž dává souhlas zdvižením ruky.

Případ aspirantského zákona jest ovšem složitější; vedle námitek, které nyní vládní strany uplatňují tím svým: „tak jsme si to nepředstavovali!“, byly a jsou námítky, netýkající se jen provádění tohoto zákona, ale námítky, směřující hodně k meritů věci, k způsobu, jak tento aspirantský zákon chce — jak zní termín — včlenit v pracovní proces — část nezaměstnané inteligence. Strany, které při provádění aspirantského zákona volají: „tak jsme si to nepředstavovali!“, usilují o alibi před svým voličem. Chtějí voličovi dokázat, že to mysleli dobře, ale že to někdo jiný — ať již ministerstvo financí nebo jiný úsek administrativy — zkazil. Bylo by si přát, aby naši zákonodárci měli lepší představivost. V. G.

Tiché ministerstvo a hlučná strana

O národní demokracii věru nelze říci, že by se vyhýbala hlučné agitaci; v posledních měsících hluk, který tropí, je silnější než kdy jindy. Je podivné, že ministerstvo, které tato strana držívá a které ještě nedávno vedl posl. Matoušek, si získalo jméno: tiché ministerstvo. Jak? Tím, že nevyunikalo iniciativou a zídka kdy přicházelo s návrhy, jichž uskutečnění by prospělo našemu hospodářskému životu. Toto ministerstvo mohlo mnoho pomoci našemu hospodářství. Dovedlo-li se dobře řídit tím, co si přál Svaz čsl. průmyslníků, nedovedlo už nalézt cesty, kterými by pomohlo malým obchodníkům a malým živnostníkům. Nikdy jsme nečetli o nějakém širším

akčním plánu tohoto ministerstva; nečetli jsme o tom, že by národně-demokratický ministr obchodu, živností a průmyslu vtiskl směr a obsah vládním poradám o věcech hospodářských. Krátce: tiché ministerstvo. Zato tím hlučněji si počínala strana, která až do nedávna ministerstvo obchodu, živností a průmyslu měla ve svých rukou. Dnes, kdy je národní demokracie z vlády venku, najde na každém kroku vlády něco špatného, dnes ví bezpočtu rad, co by se mělo dělat pro malého živnostníka a obchodníka. Posl. Matoušek píše dnes opoziční články do „Národních listů“; vyvíjí v opozici vehementní činnost. Škoda, že v době, kdy v opozici nebyl, se nepostaral o to, aby s jeho ministerstva bylo snato zakletí „tichého ministerstva“. Sám na Rhodu neskákal, ale tím více nyní vyzývá jiné, aby skákali. V. G.

politika

Jano Obuch:

Slovenský autonomismus

Mnoho povyku.

Sledujeme-li vývoj politického života na Slovensku, hned od převratu, nezabavíme se dojmů, že byl trochu křečovitý, trochu nervosní. Že po velikých exploších najednou nastává až nepochopitelné uklidnění, že události, které jinde by vedly ke krvavým bitkám, u nás končí policejními zákroky. Jsme svědky, jak od převratu převracely se celé politické strany názorově, jak političtí koryfejeové přecházeli s naprostým klidem od centralismu k autonomismu a naopak. Je to jako hrozny, které se dostanou koncem září do vinařských sklepů. Kvasí to, prská to, je to kalné. Potom se to začne čistit a bylo by z toho dokonalé víno, kdyby vinař nebyl i výtečným chemikem ve svém oboru a ne kazil to vodou, sirou a čert ví čím ještě. Tak to na Slovensku vyhlíží, jako by politický vývoj šel cestami nerovnými, jako by poskakoval, jako by byl zachvácen tancem svatého Víta. Jsou chvíle, kdy v politickém životě slovenském je vše jasné jako sklo — ale najednou se to zakalí — figurky, které před chvílí se usmívaly, vezmou na se masku hrozných čínských bůžků, rozšklebí ústa od ucha k uchu, zamávají valaškami nad hlavou — a najednou zase nic. Zase se to uklidní — zatím co někde v hloubce, snad v podvědomí politikém, se připravuje bouře, která zase skončí jen hromobitím. Jako by tu mnohé bylo vypočítáno jen na světelný efekt, jako by se každý chtěl radovati z bengálského ohně a jako by cíl a účel politické činnosti spočíval jen v tom zářivém, krvavě ohnivém ohňostroji, před nímž venkovská ústa se otvírají úžasem dokořán.

Dnes jsme na Slovensku zase v periodě hrozeb, proklínání a zapřísahání. Dělá to dojem, jako by se republika bořila a to staré, po převratě tak dobře známé „ľudia drahí, robte niečo, lebo sa nám idze republika zrucac“ znovu se ozývá se všech stran. Kdyby tomu člověk neviděl pod košili, zděsil by se nad osudem této země, a s ní i celé republiky.

Jenže — ono to není takové zlé, a když se trochu zamyslíme nad veškerým tím pokřikem — obyčejně z toho vylezou jen lidé se svými upatlanými obchůdky, kšeftičky, politickými kejkly, se vším tím, čemu se říká taktisování, politisování, kombinace a podobně. Jsou to — mimo jiné — také takové strašně sobecké zájmy, boje o správné radovství, o moc ve státě, o zlato a korýtko. Vše se ovšem zahalí do slavnostního pláště

vlastenectví, přilepí se k tomu (pro větší efekt) kus zahraniční politiky, pro strach turecký se začne taktisovat s Krakováky anebo tak trochu zase s maďarskou irredentou (ale to už trochu vyvětralo), huby se rozeřvou samým vlastenectvím, veřejným zájmem, zájmem národa, církve, boha i státu — a obyčejnému věřícímu občanovi slovenskému se zdá, že peklo se otevírá a že ten, který nejvíce huláká a nejmocněji se v prsa bije, až to duní od Košic do Bratislavy a ohlasem to zní v Praze, jediný zachrání vlast od zkázy a věčného zániku.

Kdo v tomto vření polomyšlenek, poloideálů a strašně důležitých osobních zájmů zachovává trochu zdravého rozumu, je přece jen ten volič — prostý občan, ubíjený krisí, daněmi, dluhy a životem. Snad jediným ochranným prostředkem před zešílením z toho všeho, co se děje, jest našemu voliči jen to, že nemá dosti peněz, aby sledoval všechny časopisy s jejich spásonosnými programy.

Je tu ovšem i trochu hysterie. Žijeme v horečnatém stavu. Na všech stranách vidíme příšery z Apokalypsy. Hovoří se o válce v Asii i v Evropě. Střílí se na všech stranách do politických odpůrců — někde z revolverů, někde z novin. Pro zábavu lidu se pořádají hospodářské meetingy, které k ničemu nevedou. Panem et circenses. V hospodářství i politice.

A v tomto chaosu pohybuje se i mladá země, nová, skoro panenská, kdyby nebyla zdělila cizí minulost — Slovensko. Ubohá země, ubohý lid. O jeho volební hlasy se rve tolik stran a tolik zájmů, že až užasnouti nutno nad každým výsledkem voleb. Jako by ten lid byl veden něčím jiným, než zájmy politických amplionů. Jako by to byla ona tajemná pulsace života, praživota, ovládaná pudy, která ho vyvádí z chaosu, jež mu připravují už po tolik let jeho političtí vůdcové, a ukazuje mu správnou cestu, po níž jde. Ne vědomě. Nikdo ho nevede tudy, kudy kráčí.

V tomto znamení nezvítězíš.

Slovensko má od převratu jednu velikou smůlu: že se nenašel nikdo, kdo by se odvážil říkati pravdu.

Jenže s tou pravdou je to zatroleně riskantní. Říci pravdu znamená, strhnouti na sebe hněv všech stran, opozičních i vládních, všech činitelů a všech zájmů. A samozřejmě — oficiálně se začne hovořiti o zájmu státu — ještě buď rád, že ti z toho nevyleze proces podle zákona na ochranu republiky.

A přece — jak rychle by se vyjasnilo na Slovensku, kdyby se našlo několik těch, kteří by dovedli pravdu říci. A snad by se i našli. Kdo se však odváží srážeti hlavy vlastencům na slovo vzatým, zaběhaným, majícím kurs a hodným víry? Kdo by mohl míti tolik odvahy, aby se podíval pod masky, které na táborech lidu, národních slavnostech a nejrůznějších konferencích se bijí ve svá vlastenecká prsa pravicí, levicí be-rouce, odkud se dá, jen když to za to stojí? Slovensko by potřebovalo Célina. Ne toho francouzského, který rozpítává dušičky malých, zaplivaných a zavšivených existencí — ale Célina československého, který by obrátil vlasteneckou maškarádu naruby a ukázal lidi ve spodním prádle, v tom prádle, které jest jejich skutečností. Neboť to, jak se ukazují venku, to jest jen maska.

A nechme lidi. Jsou tací, jací jsou. A pak: je to trestné, hrozně trestné. V každém tom obvinění dá se najíti nepatrná skulinka, kterou pravda uklouzne. A

hned přijdou hroživé paragrafy, nemilosrdné. Neboť — nevšimli jste si toho? — v majetkových věcech je zákon strašlivě přísný. A věci cti — což to také snad není delikt proti majetku? Je přísný svou neúprosnou žádostí naprostého důkazu, jasného, zřejmého. Nechme proto lidi lidmi, nechtějme je míti lepšími, než jakými jsou: v podstatě jsou to hraboši, krtkové, starající se o své čapkovské kuličky. A běda vám, sáhnete-li jim na ně! To raději na ideály, na politiku, na jejich veřejnou činnost — jen se nedotýkejte jejich kuličky!

I my necháme kuličky kuličkami. Spálili bychom se hrozně. Ale pokusíme se říci trochu pravdy aspoň tam, kde to dosud trestné není. V oblasti hodnot pomyslných. Do této oblasti patří i politická hesla, politické směrnice, politické zásady. Na Slovensku jich máme po ruce hned celou kolekci: autonomismus, polonofilství, centralismus, maďaronství, regionalismus, nacionalismus, religionismus, protestantismus, monopolismus, politicismus, egoismus (velmi vyspělý, až k zbožnění), hungarismus, mladicismus, komunismus, davismus, martinismus — „greif nur hinein ins volle Menschenleben und wo du's packst, dort ist's interessant!“

Trochu z autonomistické historie.

Dnes už je po čertech těžko něco nového říci o onom hnutí, jež všeobecně označujeme „voláním po autonomii Slovenska“. Napsalo a nahovořilo se o tom už tolik, že se zdá zbytečným nošením sov do Athén, nechceme-li zase znovu přemítati to, co tolikráte při nesčetných příležitostech bylo napsáno a řečeno. A přece, myslím, ne-li něco nového, tedy aspoň trochu nově, anebo — chcete-li — trochu jinak možno to viděti.

Proto jsem užil i termínu „autonomismus“, nikoliv autonomie. A hned řeknu, že pod tímto pojmem rozumím h n u t í.

Jak vznikla idea slovenské autonomie, víme. V Martině dne 30. října 1918 se o ní ještě nehovořilo. Nehovořilo se tehdy ani o oné pozoruhodné „tajné klausuli“, která potom až do Tukova procesu strašila na Slovensku. Jenže, tak už to v politice chodí: pozdějšímu nápadu se dá pokud možno hodně staré datum zrození, aby to vypadalo historicky důležité. I s tou autonomií tomu tak bylo. Mám vážné podezření, že životní podstatu tomuto slovu dal konec konců přece jen Tuka, který hlavně na tajné klausuli postavil svou thési o „vacuum juris“. Vím, že opakují známé věci, ale nemohu se tomu dobře vyhnouti. Idea autonomie vznikla jako politické hnutí později, snad v roce 1919 anebo 1920 — na tom konečně nezáleží, nevznikla však 30. října 1918 na onom známém zasedání slovenských vlastenců v Turč. Sv. Martině. Vznikla později, až po roztržce luďáku s liďáky, na podzim 1921, a potom také z určité nespokojenosti s vládnoucími poměry, s duchem, který mladá republika tak bujaře proklamovala, to jest s duchem modernosti, pokroku — na Slovensku se to jmenovalo H l a s i s m u s. Idea autonomie není idea apriorní, nýbrž posteriorní a my, kdybychom pozorně toto hnutí sledovali, došli bychom k jasnému poznání, že „nebyla dána“, ale naopak, že byla dodatečně a někdy hodně pozdě teprve naplňována tím obsahem jímž se nám dnes představuje.

Prosím, všimněme si jedné charakteristické stránky popřevratového života politického v Čechách. Tehdy

katolické politické strany jaksi se ustraňovaly do pozadí, zkoumajíce, jaký duch vládne v zemi, která z monarchie tak najednou přešla do republiky. A katolicismus (ostatně každá církev) je záležitost hodně konservativní — nuže, ten duch nové doby, ona přemíra demokracie a socialismu, nešla zrovna katolicismu pod vousy. Čekalo se tedy, jak se věci vyvinou, a když skutečně dny, které následovaly dnům převratovým, pomalu, ale vytrvale otupovaly hroty nového hnutí a směru moderního, rostla i síla katolických politických zájmů, až vyrostla docela úměrně pochopitelnému úpadku pokrokovosti. To jest zákon, který konec konců každou revoluci po letech přivede do koryta mírnosti a kompromisnosti. Na Slovensku, které bylo převážně katolické, tomu bylo skoro také tak — jenže tam katolicismus nebyl po celá desetiletí a snad i staletí tak vytrvale a houževnatě napadán jako v Čechách. Nuže — je jasno, že tento katolicismus na Slovensku mnohem dříve a mnohem silněji začal reagovat na nemilé impulsy pokrokovosti, dokonce pokrokovosti, která neměla tak starou tradici jako v Čechách a která — nezapírejte si to — byla zbožím importovaným. Musel tedy tento katolicismus mnohem dříve se dostat k slovu svého druhu a také se dostat. Je nerozumné, vytýká-li se dnes Šrobárovi, že on vlastně byl oním mužem, který si vynutil slovenskou stranu ludovou. I bez něho by se byly věci vyvinuly tak, jak se vyvinuly; i bez něho by byl Hlinka tím, čím byl a jest. To jsou zákony vývoje, kde snad jen pro lepší paměť to či ono si přilepujeme ke jménům.

Řekli jsme, že sotva podstata hnutí luďáckého od počátku byla autonomistickou. Věc se má — psychologicky — mnohem jednodušeji. Na Slovensku, které tak dlouho bylo nesamostatné, bylo příliš mnoho živlů které se nemohly směstnati do žádné t. zv. československé strany. Nemohli tito lidé samozřejmě ani k národním, kteří tehdy (v polovici 1919 znovu oživení) byli naprostými Čechoslováky, nacionalisty a kteří vyznávali nekompromisně stanovisko československé jednoty a vzájemnosti. Ba — snad se nemýlím — tam po prvé (myslím, že to bylo někdy 17. srpna 1919) byl dán generální signál k útoku na maďarony, snad tam po prvé toto slovo bylo raženo, aby se dostalo do oběhu a s oblibou bylo tak dlouho užíváno, až samo o sobě zaniklo jako ošoupaný peníz, na němž už nepoznáš ani hodnotu ani mincovnu. A hle: najednou zde byli maďaroni, kteří také se někde dostali, museli, do nějaké politické strany. Pokud se cítili Maďary, šli do svých politických stran, pokud ne a pokud spekulovali, obrátili se tam, kde jim byla náruč otevřena. Šli k luďákům.

Ale bylo nutno mítí program. Heslo. Frasi. Byla to — autonomie. Snad nekřivdím Tukovi, řeknu-li, že on to byl, který tomuto pojmu dal život, krev, maso a kosti a který mu dal i historii. Začalo se hovořiti o „tajné klausuli“, desetiletém společenství s Čechy. Tuka, doktor práv, muž universitního vzdělání a profesor mezinárodního práva, tomu dal k dispozici svou vědeckou autoritu a vyvodil i státoprávní důsledky — viz „vacuum juris“. Teprve v roce 1929, když se jasně prokázalo, že nebylo tajné klausule a že Tuka operoval jako vědecký i politický pracovník s něčím, o čem nevěděl, co neviděl, co v rukou neměl, zapadla tato věc v zapomenutí. Vynašla se tedy jako podklad autonomního hnutí druhá listina — pittsburská do-

hoda, která měla nahraditi tajnou klausuli. A s tou se operuje do dneška.

Ale historie není třeba k víře.

Nebudeme se tady hádati o to, zda tato dohoda může či nemůže tvořiti podklad autonomie Slovenska. To je také vedlejší. Jde o více — jde zase o politický efekt, na který zapomínati nesmíme: jde o to, že pomocí obou těchto pojmů se vytvořila na Slovensku autonomistická psychosa, to jest onen autonomismus, který Hlinka už jaksi formuloval při Tukově procese, když řekl, že, i když klausule není, on v ni věří. Jinými slovy: i když zde není právní anebo historického podkladu pro požadavek autonomie — stal se tento požadavek součástí vůle aspoň jedné části slovenského lidu. Prosím: jde o psychologický moment, jde — abych tak řekl — o vytváření něčeho, k čemu dnes už není třeba ani dokumentů ani historického oprávnění. A to jest ten autonomismus. Je to hnutí, je to požadavek, je to vůle určité skupiny slovenského národa a — řekněme si to hned otevřeně — už se toho nezbavíme. Prosím, nepodezírejte mne! Nejsem autonomistou, naopak, mám vážné důvody proto, abych nejen jím nebyl, ale byl i proti tomu. Jsem československého směru do důsledků. Avšak skutečnost je ta, že dnes se onoho autonomismu už nezbavíme a skutečností je také to, že kdybychom měli milion a nejméně důvodů proti autonomii Slovenska — musíme vždy si býti vědomi toho, že toto hnutí tu jest, že je také nějakou mocí nepotlačíme. Je to tak, jako se slovenským nacionalismem (také o tom bude řeč) a jako s celou řadou jiných hnutí.

Už toto prosté konstatování musí nás nutiti — chceme-li vážně ten slovenský a s ním současně i československý problém řešiti — k tomu, abychom nezavírali oči před tím, co jest, ale podívali se tomu přímo do tváře a řekli si: co teď? Neboť není politickým uměním násilím umlčovati to či ono hnutí, to jest věc policejních opatření a četnických bodáků. Politickým uměním jest prastaré chytráctví — sebrati vítr s plachet svého protivníka.

Proto naše nejbližší otázka musí zníti: Co se slovenským autonomismem?

Chceme-li na tuto otázku odpověděti, musíme nejdříve zkoumati síly a slabosti tohoto hnutí.

Tedy:

s l a b o s t i .

Řekli jsme už, že slovenští autonomisté, skoro výhradně jen slovenští luďáci, měli se svou teorií autonomie, s její historií a s jejím vědeckým podepřením smůlu. Předně: formuloval ji po prvé dr. Tuka, o němž, třeba po letech, se dokázalo, že jeho duše byla tak málo slovenská, že po něm dnes ani luďáci už mnoho nevzdychají. V jeho procese byla potom dokázána druhá okolnost, která by stačila na věčnou ostudu, že totiž Tuka stavěl na něčem, čeho nebylo. Že po léta budoval teorii slovenské autonomie na aktě, který neexistoval, a že se nakonec ukázalo, že muž, který mu sliboval onen akt opatřiti, byl politický dobrodruh, jemuž šlo jen o těch 10.000 Kč, které od Tuky dostal za to, že předstíral, že „tajná klausule“ existuje. Druhý akt, k němuž se autonomisté museli utéci, je pittsburská dohoda, která však v závěrečném odstavci kategoricky prohlašuje, že vnitřní uspořádání poměrů v ČSR si určí sám plnoprávný národ doma. A jelikož ústavní

zákon, ktorý o autonomii Slovenska ničoho neví, byl odhlasován i ľudáky, znamená to, že tito ľudáci, ktorí dnes tak houževnatě autonomii brání, dobrovolně zrušili i ustanovení pittsburské dohody. Tedy tento dokument také není dokumentem, na kterém by bylo možno budovati to, co se dnes tak násilně budovati chce. Ale je tu i vůle většiny slovenského národa, který si autonomie nepřejí. Není to tedy celé Slovensko, které po autonomii touží, ale jen jeho část — slovenská strana ľudová s (později) přifařenou slovenskou stranou národnou. A konečně, abychom to měli všechno pohromadě, je tu ještě zemské zřízení, které bylo provedeno na přání a po dohodě s ľudáky a které mělo býti jistou formou autonomie. Nestalo-li se toto zřízení tím, čemu by se mohlo říkati „zřízení autonomní“, je to vina ľudáků, kteří tento úřad obsadili svým presidentem a svými lidmi. Jestliže zemské zřízení není ničím jiným, než úřadem, podřízeným ministerstvu vnitra, je to dostatečně přesvědčivý důkaz o neschopnosti ľudáků, v praxi uskutečniti hlásanou ideu.

Toto jsou slabosti, které se už jasně projeví. Jsou to slabiny obecně zřejmé a jasné. Bylo by zbytečno teoreticky hovořiti o tom, jaké další slabiny by se projeví, kdyby skutečně ke zřízení autonomního Slovenska došlo.

S í l y.

Ale autonomismus, jako hnutí, má také svoje s í l n é momenty. Všecky tyto momenty, které znamenají sílu autonomismu, můžeme v podstatě redukovati na společnou základnu, již dáme jméno: p r ů b o j n o s t. Hnutí autonomistické má několik předností: jednak je to heslo velmi slibné. Pomysleme si jen, že se tu slovenskému národu slibuje úplná samostatnost, neodvislost, možnost samostatného politického života (na hospodářský se vážně nemyslí), možnost obsazování nejrozmanitějších úřadů, možnost nových křesel ministerských, poslaneckých, radovských atd. — jednoduše. ukazuje se tu fata morgana blahobytu, kde pro všechny neukojené jest, jak se zdá, místa dosti. A to dnes, kdy se nám všem vede trochu mizerně, je zatrouleně lákavá věc. Zůstaneme-li zatím v této oblasti, nalézáme ještě jeden detail: hovoří se, že Češi zaplavili Slovensko. Operuje se s číslicí asi 120.000 českých lidí na Slovensku (bylo to právě teď potvrzeno statistickým úřadem) a praví se, že těchto 120.000 Čechů bylo by možno nahraditi domácími lidmi. Uvědomíme-li si, že člověk v podstatě je tvorem žravým a egoistickým, stojí tu proti všem ideálům a ideám hrozivá skutečnost boje o existenci. Možnost dostati se ke korytku na účet kohokoliv, je možnost příliš vábná a vážná. Marně v tomto směru budete poukazovati na to, že Slováků v zemích českých je asi 40.000, že tedy poměr jest zachován, nehovoří-li ve prospěch Slováků. Argumenty sem, argumenty tam — kankán demagogie je vždy pochopitelnější. A politika musí snad počítat více s city a pudy než s rozumem. Alespoň politika opoisiční.

Ale hnutí autonomistické má ještě jednu přednost: má své fanatiky. Má své věřící. Ono něco slibuje. Když i nedává, poskytuje aspoň možnost přeludu, že by dalo, kdyby se k moci dostalo. Ale má i věřící z přesvědčení. To jsou ti fanatici autonomismu, které nezmění žádná skutečnost, žádná pravda. Jsou rovni náboženským nadšencům, které nepřesvědčí na světě nic o jejich omylu. Tito lidé jsou ochotni se dáti proná-

sledovati, ba oni potřebují, aby byli pronásledováni, poněvadž bez mučení by začali pochybovati ve víře. Proto je největší chybou odpůrců autonomismu, dělají-li z oněch nepřesvědčitelných fanatiků skutečné mučeníky. Posilují je jen v jejich víře a konec konců dosahují pravého opaku toho, co zamýšleli. Každý takový politický proces, namířený proti nim, každá vy-censurovaná věta, každý zákaz jejich schůzí — to jest voda na mlýn autonomie a autonomismu. A přece celá ta politická chytrost není nijak složitá. Dokud 1. máj byl zakazován, byl revolučním dnem. Jakmile byl prohlášen za státní svátek — mají sekretariáty politických stran práci, aby sehnaly slušný průvod. Autonomisté zapřáhli do své káry vše, co lidi může dnes interesovati. V první řadě nacionalismus. Dnes je hodně v módě. Nenávist proti Čechům (viz poznámku o člověku jako tvorů žravém a k tomu závistivém. Je konečně vždycky milé, můžeme-li si vymýšleti nepřítel i tam, kde ho není) je druhou takovou atrakcí. A samozřejmě! Obrana církve, víry, náboženství a boha, jako by ten poslední potřeboval obrany se strany našich slabých lidských sil. Ale táhne to, jmenovitě na Slovensku, kde otázka víry není otázkou přemítání a hloubání o věčných pravdách, ale kde je to ono latinské katolictví, plné parády, barev, světél a vůní.

A potom ovšem sliby rázu hmotného. Výhody. Sine-kury. Místa. Zaměstnání. Musíme si však uvědomiti ještě jednu charakteristickou stránku ľudáckého autonomismu. Složení voličstva. Anebo, chcete-li konglomerát lidí, z nichž velmi mnoho si uvědomilo svůj slovenský původ až hodně pozdě. Nezapomínejme, že tato strana vyslala jako svého ministra do vlády člověka, který v roce 1919 v Nitře strašlivě v městské správě bojoval proti tomu, aby čeští vojáci toto město obsadili! Tuka ještě v roce 1922 v oficiálním orgánu strany prohlašuje, že otázka slovenské autonomie není otázkou vnitropolitickou, ale otázkou mezinárodní. Vidíme z toho (a mohli bychom citovati více), že i ten žhavý slovenský nacionalismus probouzí se v této společnosti hodně pozdě — jakmile se dá s ním taktisovati.

Rovněž tak ty výlety do Polska: i zde jde o možnost taktiky se sousedním státem proti vnitřním poměrům a záležitostem. Konečně i tato taktika, opírající se o sousedy, patří do arsenálu zbraní slovenského autonomismu a i když tyto pohružky nejsou snad míněny vážně — přece jsou tu aspoň pro postrach.

A na neposledním místě ovšem stojí i ona věčná opoisičnost, která působí také svým kouzlem na voličstvo, neodrostlé ještě předpřevratovému školení politickému. Doplňme-li vše to ještě tou skutečností, že autonomistické hnutí má skoro v každé slovenské vesnici sekretariát v podobě fary a že nakonec dovedlo získati i část slovenských evangelíků, nezbyvá nám, než doznati, že skutečně sil je zde hodně a že zápas s autonomismem nesmí býti přehlížen. Ba, pozorujeme-li i vnitřní založení autonomismu, jeho názorové seskupení, jeho národní složky — tu se nám často zdá, že slova Hlinkova, vyznívajících státotvorně, jsou jen slova často jediného muže, který sice stojí v čele své strany, ale už ji neovládá.

Avšak nebědujme. Třeba věci, tak postaveny, jak jsme to učinili teď my, vypadají hrozivě, není tomu tak ve skutečnosti. Není dokonalého díla v politice, není dokonalého díla ani v opoisiční politice a není dokonalosti ani ve výstavbě autonomistického hnutí.

Také evangelíci v této frontě.

Když nakonec zvážíme všechny přednosti a nedostatky onoho hnutí, jež jsme nazvali slovenským autonomismem, nezbavíme se dojmu, že proti nedostatkům rázu více teoretického anebo historického stojí přednosti, které se jednak přímo připínají k životu, a jednak, počítajíce s psychologickými momenty, přímo metodicky se zakously do slovenského národa. Autonomismus docela klidně se dává obsluhovat demagogií, ba jde tak daleko, že se spojuje i s ideovým, ba dokonce mravním odpůrcem, slovenským evangelicizmem. Účel skutečně světí všechny prostředky. To, co na Slovensku zdálo se býti neslučitelné, katolicismus a evangelismus, se sloučilo pod společnou vlajku autonomismu. Se strany československy orientovaných evangelíků byly opuštěny všechny tradice, zapřena celá evangelická minulost, tíhnoucí k husitismu a k českému evangelictví i českoobratrství, ba dokonce jeví se i snaha, která nijak neochabuje, po odstranění bibličtiny z evangelické církve, po odstranění českého textu bible — jen aby politickým cílům nestálo nic v cestě. A přece to byl právě slovenský evangelicizmus, který svou minulostí, svou mravní i ideovou náplní se měl státi nejpevnější oporou myšlenky československé jednoty. Nestal-li se, nesmíme příčinu toho hledati jen v hmotné nenasytosti těch evangelíků, kteří se připojili ke katolickým autonomistům; musí zde býti příčiny také jiné, rázu jistě i etického a musí zde působiti i něco, co donutilo tuto složku slovenského národa k takovému odklonu. Snad budeme o tom hovořiti jindy. Dnes spokojíme se pouhým konstatováním skutečnosti, neboť rozbor naznačené otázky by nás zavedl trochu daleko.

V ý h o d y o p o s i c e .

Na slovenský autonomismus, který se nám jeví dnes nejen jako hnutí ideové, ale i jako hnutí existenční, možno se dívat i však také jinak. Není to jen čistě politické hnutí, není to hnutí, vyvolané jen okamžitými, anebo přechodnými politickými zájmy. Je to z veliké části hnutí přece jen trochu hlubší. A možná, že ona prapodstata tohoto hnutí ani nemá mnoho společného s autonomismem. Jen se ukrývá pod jeho politická křídla, nalézajíc právě v něm možnost projevu.

U nás oposice má vlastně do značné míry situaci velmi usnadněnou. Stalo se u nás vládní tradicí, že oposice prostě není slyšána a že návrh sebe lepší, vyjde-li ze strany oposice, nemůže býti přijat. Většina má pravdu, většina vládne.

Tato skutečnost jest — pokud jde o autonomismus — prospěšnou té oposici, která dovedla do svých zájmů zapřáhnouti i záležitosti nepolitické. Už samotný pojem autonomie Slovenska. Kusem té autonomie jest decentralisace, kterou zavrhovati už se stanoviska praktického ovládnutí tak nataženého území, jako jest ČSR, dobře nelze. A přece: poněvadž thesi o decentralisaci přijali za svoji slovenští autonomisté, snaží se všechny vládní strany dokázati, že tato decentralisace by byla škodlivou. Vidíme tedy, že za tak vyhraněného poměru vládních stran k stranám oposičním ani samozřejmost nemůže býti akceptována, ačkoliv jest na bíle dni.

Anebo slovenský nacionalismus: jest nemyslitelné, že by Slovensko, jako mladý a nový národní organismus bylo ochotno se zapřít i vplynouti do jakéhosi

nového, československého nacionalismu, do kterého česká složka republiky naprosto vplynouti nechce. Proto musel ten slovenský nacionalismus k slovu přijíti a není to jistě naprosto žádným zločinem, hlásí-li se někdo za nacionálně cítícího Slováka a chce-li dopomoci slovenskému nacionalismu k moci. Není ani myslitelné, že by některý národ bez vědomí národní hrlosti mohl existovati. A přece — vládní činitelé, koaliční strany a časopisy jsou ochotny proti tomuto nacionalismu bojovati. Jen proto, že autonomisté byli obratnější a zapřáhli do své oposiční káry i tuto ideovou příležitost.

Anebo: nesporně Slovensko jest handicapováno po stránce hospodářské, dopravní, kulturní atd. proti zemím českým. A je rovněž nesporné, že, tvoříme-li jeden stát, musíme se snažiti v první řadě pomoci tam, kde nedostatku je nejvíce — tedy na Slovensku. Ale oposiční autonomisté i tuto věc vzali za část svého programu, a ti, kteří stojí v táboře vládní koalice, se snaží ze všech sil dokazovati, že Slovensku se dává více, než potřebuje.

Tato situace, jak jsem ji velmi stručně načrtl, dává právě slovenským autonomistům do ruky tolik zbraní, že se jim jen těžko ubráníme. Mohou prováděti svou demagogii dokonce na podkladě faktů obecně známých a mohou proti vládním stranám operovati něčím, co, poctivě řečeno, ani popírati nelze. Tato přednost autonomismu vyplývá z našeho tradičního poměru k oposici. A tento poměr jest dán heslem, že oposice prostě pravdu nemá.

C e s t a k e k l i d u .

To je však málo. Tak se věci dělají nedají. To se vidí, a proto ty snahy, aby občas slovenská strana ludová se dostala do vlády. I to je málo. Jest nutno nedívati se na to, co oposice říká či neříká, co chce anebo nechce, co hlásá anebo nehlásá — ale uskutečňovati československou jednotu a vzájemnost prakticky. Už to tu jednou bylo řečeno: když československý jazyk vyučovací na Slovensku, tedy i v Čechách československý vyučovací jazyk. Dokud i v Čechách nezačneme mysleti skutečně československy, nepřispějeme ničím k odstranění zbytečných rozporů mezi zeměmi historickými a Slovenskem.

A jsou ty rozpory skutečně zbytečné. Jsou na obou stranách vyvolávány malichernostmi, které odstraniti bylo by velmi snadné při dobré vůli, která by byla podporována velikým a poctivým plánem, vztahujícím se na Slovensko. Bylo by však nutno odstraniti několik lidí, kteří jaksí jsou rozhodčími o slovenských záležitostech, kteří však v podstatě celé věci jen škodí. Jest nutno míti vždy obavy před profesionálními Čechoslováky. Možno jim vytknouti při nejmenším to, že špatně vidí. A už z tohoto křivého dívání vznikají škody, kterými trpí celý stát.

A na druhé straně jsou ty rozpory docela systematicky pěstovány a udržovány. Slovenští autonomisté, ti, kteří — jako Tuka — naprosto nechtějí míti spokojené voliče, dovedou se s těmi rozpory piplati do nejmenších detailů a dovedou z komárů nadělati velbloudů jedna radost. To jest kategorie lidí, kteří se drží slovenského autonomismu tak dlouho, dokud tento autonomismus má jednotící osobnost, což značí, že zatím není mnoho naděje na rozkol ve straně oposice. Jakmile tento rozkol nastane, potom se rozsype i autonomistická fronta. Dnes ji jednotí, vnitřně hodně nejednotnou, osoba Hlinkova.

Ale autonomizmus prece také musí počítati s lidem. Jak se lid na to dívá? Prosákla myšlienka autonomizmu do kostí a krve slovenského lidu? Jsou věci, o něž se bijí vůdcové a jimiž se přeplňují sloupce autonomistického tisku, věcmi slovenského voličstva? Jsou i nejsou. Pokud hmotné starosti tísní lid, naslouchá tento lid rád hřmotným a slibným projevům slovenských autonomistů, doufaje, že s této strany mu bude pomozeno. Pomoženo mu ovšem nebude. Proto ten, kdo by skutečně pomohl, kdyby skutečně pracoval pro zájmy těch nejširších vrstev, ten to nakonec vyhraje. Otázka autonomizmu za daných okolností jest nakonec prece jen otázkou chleba, a jestli se nám podaří kladněji řešiti otázky hospodářské, ba mnohde jen pouhé otázky existenční, podaří se nám i odstraniti nebezpečí, které by za jiných okolností mohlo z autonomizmu vyplynouti. Mezi autonomizmem a komunizmem jest jakási obdobnost. Komunismus, jak nás poučila zkušenost, byl nebezpečným tehdy, kdy se nám všem lépe dařilo. Dnes, kdy je zle, a kdy by vlastně právě komunismus měl slaviti největší vítězství, o něm mnoho ani neslyšíme. A autonomizmus? — také je to s ním takové. Ještě před nemnoha lety byl nebezpečným, měl možnosti — to vše však pomíjí, ztrácí se — jako by to voličstvo bylo klidnější než jeho vůdcové a dívalo se na politiku i prostý život rozumněji, než ti, kteří se mu staví v čelo.

A pak — uplynulo prece jen již hezkých pár let od okamžiku, kdy Slováci a Češi se spojili v jeden stát. Příliš mnoho se oba kmeny vzájemně proluly a poznaly. Poznaly své vzájemné chyby i přednosti a společnou základnu: nutnost tvrdého zápasu o chleba. To, jak se zdá, je spojuje a to, jak se zdá, překlenuje rozpory, které se pěstují hlavně z důvodů politických jen na táborech lidu a v parlamentě. Jako by podivné zákony, ležící mimo oblast denních zkušeností a poznatků, zde konaly své dílo: spájejí v jedno těleso to, co dlouhá staletí bylo rozděleno. Jako bychom dnes stáli na počátku onoho velikého dění, které potrvá po dlouhé generace a které jednou vstřebá do sebe vše, co nás dnes rozděluje, a které utvoří z dnešních dvou složek novou, kompaktní jednotu, o níž zatím jen sníme.

Louis Cadars:

Rozmluva dvou mrtvých

Až zemru, najdu své dobré vojáky na Elysejských polích... Budeme rozmlouvatí o svých válkách spolu se Scipiony, s Hannibaly, s Caesary, s Bedřichy Velikými. Jaké to bude potěšení... Leda že bych tam snad měl strach pustit tolik válečníků dohromady.

NAPOLÉON na ostrově Sv. Heleny, podle vzpomínek D'Antomarchiových.

Odehrává se v kuřáckém salonu Vojevůdců na lukách elysejských. Na stěnách vojenské mapy, zbraně a trofeje. Stařec vysoké postavy, štíhlý a přímý jako poddůstojník, oděný ve světle modrý stejnokroj francouzské armády, chodí dlouhými kroky sem a tam. Je to maršál LYAUTEY. Náhle otevře starý poddůstojník, dokonalý typ pruského feldwebela, dokořán dveře kuřáckého salonu a oznamuje slavnostně v bezvadném spatném postoji:

PODDŮSTOJNÍK: — Pan polní maršál von HINDENBURG...

LYAUTEY: — Těší mne, že mám čest vás první přivítati na elysejských nivách, pane maršále...

HINDENBURG: — Děkuji vám, excellence. Trvalo to chvíli, než jsem se sem dostal. Starost o veřejné věci mě země mne zdržela poněkud déle, než bylo záhodno. (*Chvíli je ticho. Pak řekne starostlivě*) Bohužel nechodí u nás všechno jak by mělo...

LYAUTEY: — Vždyť už v Německu bývaly jinší nesnáze... Patří k velkým zemím, aby měly i velké obtíže...

HINDENBURG: — Ovšem, ovšem. V každém státě jsou však určité meze odolnosti. Zdá se mi, že Německo už po několik měsíců na tyto meze naráží...

LYAUTEY: — Bohužel, je už to údělem Evropy, že musí žít ve stálém nebezpečí. Co den se o tom přesvědčujeme zřetelněji...

HINDENBURG: — Kam nás to však všechno dovede? Vaše excellence napsala velice správně ve svých „Listech z Tonkinu“: „Evropské války jsou vždycky bratrovražedné. Což pak se Evropa nerozhodne nikdy ukončit už ty hrozné občanské války, které kompromitují společnou evropskou civilizaci? (*Vzdechne*) Ach, jen kdyby nás Francie lépe chápala...

LYAUTEY (*mírným hlasem*): — V tom to právě tkví, pane maršále. Není to vždycky snadným vás chápati. Celá tragičnost našich ustavičných rozporů spočívá v řadě nedorozumění. Jsou tím však opravdu vinni moji krajané? Nemyslím, že by tomu tak bylo. Chci uvést jen jeden nedávný případ: jeden z vašich státních ministrů, Rudolf Hess, pronesl před několika dny řeč plnou rozvahy, umírněnosti a taktu, týkající se Francie. Mnohé jímavé oddíly této řeči, jimž není možno upříti myšlenkový vzlet, mluvily přímo k srdci leckterému z bývalých francouzských bojovníků. Nuže, proč bylo třeba, aby hned den na to jiný z vašich státníků, a to jeden z nikoli bezvýznamných, dr. Goebbels osobně, ztratil nad sebou naprosto vládu a pronesl před celým světem řeč opravdu beze všeho smyslu? Přináší-li ministr podobný hanopis, je to ovšem symptomem probouzejícím stejně zklamání i nepokoj... Včera se na nás Německo usmívalo způsobem co nejlákavějším: dnes mává hrozící píští k našim hranicím... Promiňte tedy, pane maršále, že tohle už nemůžeme chápati a že pro dnes zachováváme rozvážnou rezervu.

HINDENBURG: — Jedno z vašich přísloví ujišťuje velice rozumně, že jedna vlaštovka nedělá jara. Dr. Goebbels nepředstavuje ještě celé Německo. Proč nikdo u nás neví o tom, že velká většina německých novin vychází Francii přátelsky vstříc a dokonce jí vzdává poklony? A proč je stejným způsobem tisk ve vaší zemi vždycky tak zaujat proti věcem v říši i proti jejím státníkům? Snaží se vždycky přesvědčiti Francouze, že Němec je tvor falešný a válečnický, bažící po pustošení, jak to stojí v Tacitovi, který se při té příležitosti vždycky cituje. Zapomínáte, jak podotýkám jen stranou, že Římané neměli mnohem valnějšího mínění ani o našich předcích, o Gallech... Podobné hádky jsou prece docela ubohé a nedůstojné dvou velkých národů...

LYAUTEY: — Doufejme tedy, že jednou, až nás k tomu donutí nějaká vyšší nutnost, si budeme vzájemně lépe rozuměti...

HINDENBURG: — Nežili jsme bohužel dosti dlouho, ani vaše excellence, ani já sám, abychom se dožili onoho velkého smíření svých zemí... (*Chvíli je ticho.*) Mé poslední dny byly rozervány velice smutnými událostmi: nejprve kaluž krve z třicátého června, pak tragedie vídeňská... (*Pokračuje ponuřejším hlasem:*) Je to bolestné pro německé srdce, pocítovati obecné opovržení, jimž jsme v této chvíli zahrnováni... A prece v tomto boji za germánskou rasu a za větší německou vlast stojí právo na naší straně, podle principu o sebeurčení národa...

LYAUTEY: — Dovolte mi, pane maršále, abych vás upozornil bez jakékoli zlomyslnosti na to, že Německo

nebralo princip národnostní nikdy tak na přesnou váhu, kdykoli se přičil úmyslům pruské politiky. Tato libovolná hranice mezi Rakouskem a Německem nevznikla přece včera. Byl to přece sám železný kancléř, sám Bismarck, jenž, jsa o věci znamenitě informován a jednáje zcela podle jasného plánu, vypudil po bitvě u Sadové Rakousko z lůna Německa; jedině proto, aby Prusko samo na sebe strhlo veškeru moc. Prusko, které nebylo ani součástí někdejší Svaté Říše, ani Německé konfederace, zřízené po pádu Napoleona I. roku 1815, vyhnalo docela s lehkým srdcem Rakousko z velkého německého společenství. Má tedy pramálo práva požadovati dnes Anschluss, jestliže kdysi dovedlo vytěžit pro sebe tolik prospěchu právě ze zrušení Anschlusu...

HINDENBURG: — Vaše excelence je přísná na Prusko. Je pravda, že se má země dopustila v minulosti leckterých chyb. Kniže Bismarck při své velikosti se sám také mnohých dopustil. Právě jeho neporozumění pro koloniální politiku vděčí Francie za část svého okázalého zámožského panství, k jehož vybudování jste vy právě přispěl tak mocným způsobem. Felix culpa... Kdo však se nedopouští chyb? Vaše excelence se zmínila právě o bitvě u Sadové. Sadová... Vždyť je to má první bitva... byl jsem mezi kadety z Wahlstadtu... Liberální francouzské veřejné mínění však tehdy vítalo naše vítězství jako triumf liberalismu — tehdy se dosud neužívalo slova demokracie. Bylo to vítězství liberalismu nad autokracií a absolutismem, jež reprezentovala Vídeň s Rakouskem. Jedině váš Prévost-Paradol spolu s Thiersem viděl tenkrát věci jasně...

LYAUTEY: — Nepřeceňujme veřejné mínění. Dav je slepý a nevidí před sebe. Od jeho úsudků se nedá nic očekávat. Stejným právem bychom mohli připisovati rozum beranům Panurgovým...

HINDENBURG: — Obávám se, že francouzské veřejné mínění upadlo dnes znovu v onen svůj obrovský omyl, jako tomu bylo po bitvě u Sadové, jen že dnes v opačném smyslu, proti Německu. Vidím-li dnes, jak vaše noviny srší síru a oheň jenom pro krásné oči Italie a že se těsně připínají ke stanovisku Mussoliniho, jenom aby v první řadě způsobily porážku Hitlerovi — tu se ptám nikoli bez úzkosti, do jakých nesnází, abych neutil silnějšího slova, se řítí opět ve své úšlechtilosti vaše země...

LYAUTEY: — Bohužel musíme dopláceti na to, že jsme poznali, co dokáže pangermanism. Sotva by bylo k Německu připojeno Rakousko, prohlašovalo by patrně ihned v zápětí, že také Č e c h y jsou německou zemí... Nenalézáme žádného důvodu, proč by se mělo u Rakouska zavazovati...

HINDENBURG (vážně): — Francouzi se budou jednou usmívat, až si vzpomenou, jak zbytečně byli poplašeni. Ze strachu před imaginárním nebezpečím neupadněte do skutečné nebezpečné situace, která je daleko strašnější. Ohrožuje-li kdo mír ve střední Evropě a na Balkánu, pak je to Italie. Nad to ještě, vaše excelence ví dobře, že Italie bude za dvacet let představovati ve své expansivnosti vážné ohrožení vaší velikolepé říše severoafrické... Není vyloučeno, že toto století spatří, jak v nové formě ožívá znovu tragické soupeřství Říma s Kartagem...

LYAUTEY: — Dokážeme to, udržeti od břehů Rýna až na pobřeží Mekongu francouzský mír. Pax gallica...

HINDENBURG: — Vaše krásná vlast je šlechtná a rytířská a je ochotna nadchnouti se pro každou otázku cti. Rakousko však není druhým Polskem a Italie není nezaujatým ručitelem za jeho nezávislost. Jsou-li úmysly italské tak ryzí, jako to, co tak krásně prohlašují, proč způsobila Italie ztroskotání francouzského projektu Podunajské konfederace, jež byla jediným plánem schopným zachrániti Rakousko? Anschluss? Ten přece již existuje celé dva roky... Je to však Anschluss mezi Rakouskem

a Itálií... Vidím jasně, že v této otázce Německo prohrává, nepozorují však, že by tu Francie něco získávala... Počínají si toho ostatně všimati i jiní kolem vás. Jste si jist tím, že by ministr Beneš — oh ano, je mi jasno, že patriotický Francouz by vůči jeho politice si mohl učiniti leckterou výhradu, — jste si však jist tím, že by Beneš ve svém nitru dal přednost italskému protektorátu nad nezávislým Rakouskem? Stejného názoru je ostatně i druhý člen Malé dohody, Jugoslavie, která svou polohou je přímo povolána k tomu, aby denuncovala neblahé podniky a podivné zámysly italské diplomacie ve střední Evropě. Bělehradská „Stampa“ napsala v těchto dnech, že zlým geniem Rakouska byl Mussolini...

LYAUTEY: — Francie je zaujata těmito tak protichůdnými starostmi a zájmy, že její obtíže při určování definitivního stanoviska jsou pochopitelné... Ostatně se mi nezdá, že by bylo možno Francii podezřívati z toho, že by byla v posledních patnácti letech provozovala politiku nějak přehnaně laskavou k Italii, ani se mi nezdá, že by bylo nutno tak rozhodně odpirati politice opravdu latinské...

HINDENBURG: — Přiznávám to, vaše excelence. Připomínám si však poznámku Oliviera Cromwella: „Nikdo nejde tak daleko jako ten, kdo neví kam jde...“

LYAUTEY: — Bohužel ano: není to však až příliš došlovně případem Německa? A byl by německý národ šel až tak daleko, kdyby mu bývalo vždycky jasno kam jej vedou? (*Chvilí ticha, maršál von Hindenburg dlouho mlčí*) Vzpomínám si, pane maršále, na jiný starý citát, na slova prorokova: „*Svým srdcem zkoumejte své cesty...*“ Myslím, že daleko spíše než Francie, by se mělo dnešní Německo zamysliť nad touto slavnostní výstrahou...

Rozmluva je přerušena vstupem pobočníka Napoleona I., jenž přistoupí k polnímu maršálkovi von Hindenburgovi a prosí ho, aby přišel vysvětliti císaři svůj „Kriegspiel“ od Tannenbergu. A starý voják, jenž si zachoval pruský instinkt pro disciplinu a pro odstupňování šarží, se ihned poroučí, neboť není možno nechat čekat Císaře...

(La Revue Hebdomadaire. — Přel. R.)

literatura a umění

N. Melniková-Papoušková:

Vývoj výtvarnického umění v Rusku

II.

Umění patří do národního hospodářství.

Takovou asi ideologickou cestu prodělalo sovětské umění od chvíle revoluce až po naši dobu. První důkladné zúčtování bylo provedeno na podzim a v zimě loňského roku, kdy byla uspořádána řada výstav, podávajících retrospektivu malířství, grafiky a sochařství za 15 let; dále byly výstavy už tématické, na příklad „Rudá armáda v malířství“ nebo „Nová výstavba v umění“ atd. Jedni kritikové byli s výsledky spokojeni, druzí shledávali, že dobrá témata nejsou vyjádřena dosti jasně a hlavně, že umělci nevnikli dostatečně do života komunistického státu a společnosti, že nejsou proniknuti teoriemi a duchem sovětské současnosti. Nutno po pravdě říci, že téměř nebylo hlasů,

jež by se odvážily mluvit o nízké řemeslné a formální kvalitě děl vytvořených za těchto 15 let. V celkovém měřítku sovětské kritiky netřeba se tomu divit, uvážíme-li, že vůdčí ideou jsou fráze, na způsob té, kterou vyslovil Stalin na 10. sjezdu strany: „Organisace ofensivy socialismu na celé frontě — takový úkol stojí před námi při rozvíjení práce na rekonstrukci celého národního hospodářství“. Rozumí se, že při výlučně materialistickém hledisku se umění zařazuje do jedné z rubrik národního hospodářství. Že takové myšlenky se mohou stát heslem i pro umění, není jen mým předpokladem, důkazem toho je, že posledně uvedený citát je vzat jako epigraf ke kritickému článku z oboru výtvarného umění.

Jestliže se tedy na soše, obrazu nebo grafickém listu žádá pouze komunistická tematika, jaké požadavky mohou být kladeny samotnému jejich tvůrci? Nikdo neodpověděl na tuto otázku tak jasně jako I. Maca ve zmíněné již disputaci:

„Prvním a základním úkolem umělců, jdoucích s proletariátem, je systematické prohlubování jejich vztahů k proletariátu, konkrétně — prohloubené učení se historickému materialismu, historii revolučního hnutí, historii strany, kolektivní přezkoumání problémů sociologie umění a kolektivní propracování otázek naší výstavby. Bez toho ani nelze začít seriózní práci, neboť naše umění nebude budováno genii, ale uvědomělými dělníky.“

Buš a Zamoškin na jiném místě o několik let později jaksí přímo konstatují, že umělci roku 1933 začínají už vyhovovat takovým požadavkům:

„Vřazení mas umělců do společného boje s proletariátem za vybudování netřídní společnosti potvrzuje správnost leninských thesů proletariátu a jeho strany o poměru k umělecké inteligenci. Tvůrčí cesta umělců a uměleckých sdružení za 15 let svědčí o tom, že umělec přichází ke komunismu svou vlastní cestou, cestou studia skutečnosti, pravdivého jejího odrazu, cestou aktivní účasti v praxi výstavby socialismu, přichází v zápasu, překonává svůj maloměšťácký světový názor.“

Zavedení politiky do umění a předělání svobodného umělce v úzce stranického politika je tedy thes, přijatou uměleckými kritiky a vůdčími místy. V celku je to úplně logické, vždyť něco podobného bylo proděláno jak v různých oborech kultury, tak i techniky. Jistě mají mnozí ještě v paměti, jak odborníci a inženýři musili skládat zkoušky z politické gramotnosti a dostávali místo podle jejich výsledku. Tam se tato metoda zcela neosvědčila, neboť most nebo dům, postavený prvním žákem v oboru politické gramotnosti snadno spadl, což způsobovalo skutečnou hmotnou škodu.

Úsudky diváků.

Formálně slabé umělecké dílo při úplně nepřipravenosti sovětského hromadného diváka nemůže způsobit přímou škodu vládě. Spíše naopak, neboť svou „pochopitelností“, blízkostí k barvotisku nebo laciné reprodukcii při cílevědomém sujetu může se zdát skutečně vhodným prostředkem propagandy určitých ideí. Uveďme několik posudků hromadných diváků, jež zanechali písemně po návštěvě výstav. Jako všichni lidé, nedovedoucí se dívat a kromě toho soudící, že to vše je zbytečné, protože umění se musí snižovat k masám a nikoli spotřebitel se povznášet k jeho úrovni, tak i oni podávají ve svých posudcích nikoli zhodno-

cení kvality díla, nýbrž jen subjektivní nebo stranický poměr k obsahu. Zde je na příklad názor dělníka: „Rozumím málo umění, ale přec upřímně volám — krásná výstava, pýcha sovětského státu, jasně potvrzení vztahu pracujících k sovětské vládě a k historickým kulturním hodnotám minulosti i přítomnosti.“ V podstatě téměř totéž zaznamenává i selský dopisovatel z Uralu: „Je cenné právě to, že zde (t. j. na výstavě) možno sledovat vzrůst proletářské kultury, její cesty od dřívější kultury, kdy bylo heslo umění pro umění.“ Posléze uveďme poznámku studujícího, byť bez údaje, zda středoškolského či vysokoškolského: „Výstava znovu ukázala, jak bohaté a rozmanité pole skýtá umělci naše budující se sovětská země.“

Nepopírám, že náš hromadný divák, kdyby byl připuštěn k hlasitému vyjádření svého mínění, vyslovil by podobný názor, jenže bez těch všelikých adjektiv „proletářský“ a „socialistický“. Masaryk kdesi řekl, že mnohým lidem je těžké myslet, se své strany vyvodíme závěr, že proto se tak rádi drží staré cesty, tolik požadují „pochopitelné“ a s hrůzou ustupují přede vším, co vyžaduje myšlenkového úsilí. Výklady zavedených obchodů s tak zvanými uměleckými díly, programy rozhlasu, repertoár nejen periferních, ale i hlavních divadel, chtějících vyjít bez deficitu, ukazují, jaký je nedisciplinovaný vkus mas. Nutno soudit, že tu i tam jsou v mnohém vinni politikové, kteří si myslí, že stát možno budovat pouze politikou bez kultury, která se hází jako nevinný beránek na pospas těm, koho chtějí udržeti v jiném směru.

Domy a byty.

A tak vidíme, že umělec musí být politicky vychován, že umělecké dílo musí obrazy současnost, že na druhé straně forma musí být obecně pochopitelná a odpovídat novému termínu socialistického realismu. Jinými slovy, jak to řekl v jedné přednášce A. Kurella: „Požadujeme od umělce, aby vědomě sloužil úkolům proletářské revoluce“. Rozumí se, že při takovém ryze utilitárním hledisku musí začít nabývat převahy určitá odvětví umění a v jeho rozsahu i žánry. Abych nemluvila naplano, uvedu vůdčí řeč „zasloužilého pracovníka“ V. Fričeho:

„Uvážíme-li, že charakteristickou zvláštností proletářské psychiky na rozdíl od psychiky buržoasní je to, co možno nazvat sociální aktivitou, je zřejmo, že s tohoto hlediska nutno řešit i druhý úkol (organisovat psychiky dělnické třídy skrze umění). Pokud jde o sociální moment, znamená to postavit do středu architekturu jako nejsociálnější umění, jako stěžejň veškerého uměleckého komplexu, vůči němuž jsou všechny ostatní druhy umění jen vedlejším doplňkem.“

Totéž hledisko sdílí i M. Ginsburg ve své přednášce o úkolech soudobé architektury.

„Skutečně, díváme-li se na malířství, kino, divadlo dvě, tři hodiny za den a takových dní bývá za týden poměrně málo, pak architektura patří k takovému druhu umění, které stále obklopuje člověka v jeho každodenním, všedním životě. Vezměte na příklad dělníka: pracuje v továrně, obklopuje ho architektura — skončí práci, odejde z továrny, jde po ulici, obklopuje ho architektura. Všude: při práci, doma, ať jde večer do klubu — vždy a všude setkává se s architekturou. Vlastně každý moderní člověk je po celý den obklopen architekturou. A v tomto smyslu se úloha architektury jako umění pronikajícího neobyčejně široko a neobyčejně hluboko stává skutečně jednou z nejhlavnějších a nejvýznamnějších.“

Kdežto evropští leví architekti se snaží už po několikaleté době dokázat, že architektura není umění, nýbrž technika a výroba, v SSSR. se klade pod tuto architekturu socialisticko-utility základ. Praktický výsledek byl až do posledních let týž, tu i tam vládl ve stavitelství purism jako nejracionalnější směr. Změna nastala teprve před nějakým půldruhým až dvěma roky, kdy se pojednou ve všech sovětských architekturních revuách objevily protesty a volání: „dosti krabiček a krabičkového slohu“. Co dalo k tomu pravou příčinu, těžko říci, zda neúspěch Corbussierovy stavby, o níž se ukázalo, že nevyhovuje podnebí a skutečným potřebám, či si Stalin prohlédl jednu z takových budov a nepochopil její krásy jako kdysi Lenin nepochápal nic od impresionismu až po kubismus. Jisto je jen tolik, že souběžně s ideou o nutnosti učít se od starých mistrů (čemu, o tom se nikde přesně nemluví), vyskytají se požadavky po jakémisi sjednocení architektury dneška s renaissancí nebo i antikou. Staré Řecko a Řím jsou nyní stále na zřeteli, ačkoli jejich jméno se ani nevyslovuje, a na to, že sovětský proletariát se nepodobá antickému, je v oboru architektury zapomenuto právě tak, jako v oboru podívaných. Fakta mluví za sebe a místo točící se konstruktivní věže sovětů, projektované kdysi Tatlinem, leží před námi projekty sovětských budov téměř ve slohu renaissančním; v každém případě jsou na nich loggie a bohatá ornamentika a skulptura.

Tak přicházíme k druhému favorisovanému odvětví umění — k sochařství, ale i v jeho žánrech se činí rozdíl. Ryze intimní a dekorativní skulptura se hází do archivu a čestné místo zaujímá monumentální a architektonická skulptura zase podle své utility. Základ byl položen Leninem už roku 1918. Přehnanou formou — jako vždy — vyprávěl o tom Lunačarskij:

„Přicházím právě od Vladimíra Iljiče. Napadla ho opět jedna z oněch šťastných a hluboce vzrušujících myšlenek, kterými nás tolikrát uváděl v údiv i v nadšení. Usmyslil si ozdobit moskevské náměstí sochami a pomníky na počest revolucionářů, velikých bojovníků za socialismus. Je to agitace pro socialismus i široké pole pro projevení našich sochařských talentů zároveň.“

Tato veliká myšlenka se tehdy skončila smutně ze dvou příčin — předně ryze materiální poměry těch let byly takové, že většina umělců prostě nemohla pracovat a za druhé všemohoucí tehdy „leví“ postavili takové sochy, že sám Lenin se o nich vyslovil jako o „konstruktivních strašácích“ a obyvatelstvo si vymohlo jejich odstranění.

Ale myšlenka sama žila dále a když se zvedl protest proti puristické architektuře, byla postavena do popředí otázka monumentálního sochařství. Počátkem roku 1933 byla uspořádána zvláštní schůzka-porada architektů se sochaři. Celkový plán vyložil akademik Ščusev, který zároveň vystupuje i proti tónině předěšlého údobí:

„Po celé Moskvě se stavěly pranudné krabičky, neboť celá kompozice se omezovala na narýsování horizontálních a vertikálních linií. Zralejší architekti radili, aby byla zřízena učená rada k přezkoumání prací a jejich vědecké kritice na počátku, ve druhé fázi a na konci. Zvedá se vlna entusiasmů, protože práce vstupuje do života. Naším úkolem nyní je, abychom teď vzali novou architekturu a spojili ji se vším, čeho dosáhl lidstvo v minulosti. Bude třeba velikých sil ke skulpturálnímu zformování Paláce sovětů, staví se hotel moskevských sovětů. Ale sochaři mají sami vinu na tom, že dosud nenašli užité pro své síly.“

V řečech téhož Ščuseva je ještě jeden zajímavý a příznačný moment, že je totiž hlasatelem názorů, bojujících se zbožněním techniky a zaváděním novinek stůj co stůj. Tak odvolává se na stav věcí v S.S.S.R. a na nedostatek kvalifikovaných dělníků protestuje proti naprosté převaze železového betonu. Hraje tu ovšem úlohu i přání a snaha zavést do architektury skulpturu, která se těžko slučuje s betonovou plochou, je-li ta skutečně důsledně provedena.

Kromě uvedených příčin nutno o vyzdvihování monumentální skulptury připomenout, že bytové poměry v S.S.S.R. jsou takové, že obyčejný řadový občan ani nemůže snít o ozdobení svého bytu byť i nevelikou sochou. Nové domy, stavěné vládou, budují se na tom základě, že soukromý, intimní život má být uveden v niveč, že veškerý volný čas má se trávit sociálně a společensky v klubech a t. d. V takových masových budovách je zase místo pouze pro monumentální a agitativní skulpturu. Známý kritik K. Grobar formuloval to tak:

„Monumentální skulpturu potřebují v naší době socialistická města našeho Svazu, existuje skulptura souvisící tak neb onak s architekturou. Je to buď pomník nebo socha na náměstí, které nemohou stát bez odpovídajícího architektonického zformování, nebo sochy, basreliefy, hautreliefy i ploché reliefy na vnějších a zčásti vnitřních stěnách budov, na branách, fontánách, ve vestibulech a schodištích, v divadlech, slavnostních budovách atd. Monumentální architektuře jsou cizí prvky intimnosti, žánru, rozbíjejí dojem z velkých plastických mas, se kterými operuje sochař-monumentalista.“

Soudím, že k charakteristice nynějšího stavu sochařství v S.S.S.R. netřeba k těmto citátům nic dodávat.

A tak nám zbývá již jen jeden velký oddíl umění —

malířství.

V celé řadě článků a přednášek uveřejněných v době několikaleté přenáší se těžisko malířství, jak jsme se mohli přesvědčit, na obsah a při tom ovšem první místo zaujímá revoluční sujet. Za takového stavu věci musili sovětští teoretikové nevyhnutelně dospět k názorům, jež vládly v 18. a ještě na začátku 19. století, kdy existovala uvnitř samotného druhu určitá škála. Tehdy jako nyní v S.S.S.R. byl za vrchol pokládán druh historický, to jest ten, jenž zaznamenává určitý, většinou slavnostní moment národního života. Rozdíl je jen v tom, že místo antické historie a biblických sujetů zobrazuje se hrdinný boj proletariátu. Za historickým a žánrovým obrazem přichází teprve podobizna, ceněná opět s utility hlediska. Ščekotov píše v článku o sovětském malířství:

„Potřebuje strašně portretů, neboť naše doba — revoluční boj a socialistická výstavba — vyzvedla a vyzvedává četné hrdiny, jejichž díla, jména a tváře nemohou a nesmí minout beze stopy pro příští generace, nemluvic ani o tom, jak jsou nám sami drazí. Potřebuje nejen individuální, ale i typové portrety.“

Jiní výtvarní kritikové zase zdůrazňují, že portrét musí být výlučně sociální, rozumějící tím naprosto primitivně sociální postavení zobrazované osoby. Kdyby však položili otázku hlouběji, mohli by dospět k velmi zajímavým výsledkům, neboť nesociální portrét vlastně ani neexistuje a to, čím se na příklad vyznačuje portrét začátku 19. století od portretu na příklad první

poloviny 18. století, je skryto právě v sociálních předpokladech. V tom směru by bylo velmi zajímavé a poučné srovnat náš měšťanský portret, ať už anonymní či podepsaný takovým mistrem, jako byl Machek, s ruskou podobiznou téže doby nejen vrstev dvořanských, ale inteligentní společnosti vůbec.

Posléze se naprosto odstraňuje takové odvětví jako je zátiší, jež je těžko postavit na marxistickou základnu. Jako umělecký výtvar jedné z nejsložitějších forem, jako spojení člověka se světem, který sám tvoří, zátiší nemůže zajímat sovětského kritika a obyvatele. Pochopit celý vnitřní význam na příklad děl Chardinových nebo Navrátilových je nad síly lidí s morálními klapkami na oči. To, co napsal o zátiší uvedený již Ščekotov, může vzbudit jen úsměv:

„Jaké báječné možnosti otvírají se v naší době u nás pro zátiší při té výjimečné pozornosti a veřejném zájmu o lůno země, k produktům dobytkařství a ovocnářství; u nás, kde noviny denně přináší zprávy o nových kulturách rostlin, o nových vykopávkách, nalezených našimi nesčetnými výzkumnými výpravami. Bohužel tato bohatá a pro malíře lákavá oblast zůstává jimi dosud téměř nepovšimnuta.“

Při tom stavu, v jakém je reprodukční technika i prostě fotografie, jsou taková primitivní zobrazení plodin a nerostů jen zbytečnou ztrátou času nebo zbožněním všeho, co se děje v S.S.S.R.

Ale klasifikace uvnitř samotného žánru postupuje ještě podle jiné linie. Má-li v oboru sovitury nesporné prvenství monumentální a architektonická sovitura, tu lze cosi podobného pozorovat i v malířství, kde je snaha postavit do popředí fresku. Nutno přímo říci, že existence rámového obrazu, to jest skutečného malířství naší doby, je v nebezpečí. Právě příčiny jsou v téměř chápání skutečnosti a rekonstrukci řádu života a nikoli v uměleckých předpokladech. Hraje zde úlohu ještě jeden moment, to jest zásadní odmítání všeho, co se dělá v Evropě, jež se pokládá bez výjimky za buržoasní. „Proletariát se nejen nemůže přizpůsobit“, praví bojovný I. Maca, „k osvojení formálně shrnujícího, intimně salonního umění buržoasie, jehož sociální obsah je v hlubokém rozporu se sociálním obsahem světového nazírání proletariátu, ale ani ryze formální výsledky nemohou být přizpůsobeny laboratorní cestou k požadavkům naší skutečnosti.“ Když se chce, může se ovšem téměř každý rámový obraz vyložit podle pojmu buržoasně-intimní tvorby a tak se může způsobiti jeho odstranění. Krajní křídlo komunistických kritiků zastává se takto úplného zničení rámového malířství, ježto obsluhuje převážně individuální potřeby, neboť velká bitevní a revoluční plátna, rozvěšovaná na stěnách oficiálních zasedacích síní, klubů, mohou býti provedena freskovou technikou. Posléze i ti, kteří hájí obraz jako takový, zastávají se ho jen jako žánru přechodného, jako nevyhnutelného zla při málo vyvinuté a zaostalé mase. Tak R. Abich shledal za možné říci na obranu jen tato slova: „Kupují-li dělníci, sedláci, měšťané a jiní u Iverské brány „obrázek“, věší-li tuto produkci doma na zeď, pak tedy tato potřeba určuje, že rámový obraz musí existovat a že se bez něho nelze obejíti ještě dlouhou dobu.“ A to je vše. Tím skončíme i my svůj článek. Mohlo by se říci ještě mnoho, na příklad o užitém umění, o grafice a t. d., ale základní obraz se tím nemění, i kdyby se našly nové detaily. Formulujeme v celku vše, co jsme řekli, dospíváme k tomu, že vý-

tvarné umění v S.S.S.R. je dnes ve služebném stavu a že z toho vyplývá i jeho formální úpadek. Dále, hlediško uměleckých kritiků rovná se zhruba tomu, jež vládlo před půldruhým stem let. Posléze je nápadná tendence oddělit se od evropského umění, jako od buržoasního a rozkládajícího se, i víra v určité své vzkříšení, založené na tématickém podkladě. To lze potvrdit na příklad slovy S. Romanova z článku „Rudá armáda v malířství“: „Krise buržoasního umění je určena krisí obsahu. Stav zahnívání kapitalistické společnosti zpusošil evropské umění. Jako produkt umírající třídy nemá už čím žít.“

sport a hry

Anglický football se nebojí kontinentu

jer — Londýn, 3. srpna.

Nový sekretář britské footballové asociace v rozhovoru s námi potvrdil, že čs. reprezentační team nebude tuto sezonu pozván do Anglie. Zdá se, že tato zpráva bude pro mnohé naše čtitele kopané nepříjemným překvapením a pro většinu z nich klamným dokladem, že prostě Angličané již dohráli svou úlohu velmistru hry s kulatým míčem. Mnozí z našich „šovinistů footballu“, abychom užili francouzského termínu, budou nyní roztrušovat zprávy, že se Angličané bojí kontinentu a hlavně ovšem Čechoslováků, jejichž umění nezadá britským profesionálům. Není pro nás příliš těžký úkol vyvrátit toto mínění.

Především, letos jako každoročně, budou Angličané stejně hrát s kontinentálními teamy. Na 14. listopad je pozváno do Londýna italské národní mužstvo. Právě v těchto dnech skončil zde zájezd rakouský Rapid. Nedávno vydané footballové ročenky na období 1934—35 podávají pak přehled minulé footballové sezony s bilancí mezinárodních matchů na anglické půdě. Všechna tato data svědčí jen o tom, že mimo nadání nejsou ani ve smyslu sportovním, ani finančním příliš významnými událostmi v anglické sezoně. Právě naopak. Těžiště anglické kopané lze spatřovat jedině v domácích utkáních, jak ukazuje na to barometr zájmů vyběravé britské veřejnosti.

Nejvíce vynesou klubům i asociaci mezinárodní matche domácích mužstev Skotska, Walesu a Irska. Největšího úspěchu doposud došlo mezi cizími mužstvy Rakousko v Glasgow, kde hrálo při návštěvě 63.000 diváků proti Skotsku nerozhodný match 2:2. Start Francouzů na Tottenham v Londýně přivábil toliko 17.000 diváků na match, který Anglie vyhrála 4:1. Tyto návštěvy však jsou překonány číslem 93.000 diváků, kteří byli přítomni na utkání ve Wembley mezi Anglií a Skotskem (3:0 pro Anglii). 62 procent z půltřímilionového příjmu za tento match připadlo britské asociaci, tedy částka nesrovnatelně vyšší, než mohou přinést utkání s pevninovými mužstvy. Také ostatní místní matche meziklubové předčí utkání s mimobritskými teamy. Na loňském anglickém poháru ve Wembley bylo 93.000 diváků, na skotském finále pohárovém docela 113.420 diváků, dívajících se na místní rivaly Rangers a St. Mirren. Sotva kdy který kontinentální team je schopen docílit rekordu návštěvy na anglické půdě. Finále skotského i anglického poháru, match Skotsko-Anglie, jsou již tradiční sportovní události, jež si dovedly vydobýt přízné davů.

Neuváděli bychom tato data, kdyby nebyla zároveň i po sportovní stránce ukazatelem zajímavosti a ceny, které jsou ve sportovní hře nejlepším vnařidlem pro obecnost. Dosavadní starty Španělů, Rakušanů a Francouzů nedovedly si v Anglii zajistit stoupající zájem veřejnosti. Madridská i vídeňská jedenáctka byly zde poraženy, návštěvy na hřištích klesly až na hranici deficitu. Poslední zájezd Rapidu je novým dokladem pro naše tvrzení. Bývalý mistr Rakouska, druhý nejlepší klub ve své zemi, hrál minulý týden proti 55. klubu v anglické profesionální lize. Soupeř Rapidu Clapton Orient, v pořadí jedenáctý klub třetí divise (první dvě divise mají po 22 klubech) čelil Rakušanům v úterním přátelském zápasu tak, že sami rakouští hráči, počítající s velkým vítězstvím, byli překvapeni. První poločas vedl Clapton Orient docela 2:0. Angličtí hráči se dověděli z megafonového žurnálu v přestávce, že ve čtvrtek musí nastoupit k ligovému matchi proti Coventry City. Perspektiva namáhavého důležitého ligového zápasu je ovšem nepovzbudila k dalšímu vypětí. Zato Rakušané dotáhli a s velkou námahou porazili v pořadí 55. anglický profesionální klub rozdílem branek 3:2, z nichž jedna padla z penalty. Snad nic nemůže lépe ilustrovat formu anglického footballu, než tento zápas, při němž mistrovský kontinentální team jen s námahou dobývá na anglickém hřišti vítězství nad prostředním klubem 3. divise. Rapid je u nás znám. V střeoevropském poháru porazil 3:1 náš mistrovský klub. I když srovnávací scorové tabulky nejsou spolehlivým vodítkem k posuzování formy teamů, přece tato londýnská skutečnost z matche Rapid-Clapton Orient je výmluvná. Ne, Rapid by se jistě neudržel v druhé anglické divisi, jež se začíná v pořadí 23. klubem. Při tom jsme nechali docela stranou formální věci, obstruktivní mentalitu primadonského Rapidu, jež se jistě nesrovnává se sportovní morálkou. Zájezd Rapidu nepřispěl k rozvoji styků mezi anglickým footballlem a kontinentálním. Většina tisku, právě naopak, vyvodila z události, docela jiné závěry. Football Association Ltd. zůstala ovšem v moři polemik neochvějně klidná. Nic nesvědčí o tom, že by se něco měnilo. Cizí teamy budou dále občas startovat na anglických hřištích. V budoucnosti jistě budou tyto styky utuženy, až se stanou vžitou tradicí. Bude to však ještě dlouho trvat, než některý cizí klub na anglickém hřišti otevře anglickému divákovi oči, jak se má hrát a vyhrávat footballový zápas. Pro nejbližší budoucnost jsou na řadě nynější mistři světa, Italové. Britské stanovisko k italskému pokusu o světový footballový turnaj je známo. Angličané prostě se dívají na italský titul skepticky. Tuto skepsi mají odůvodnit nohy anglických profesionálů 14. listopadu t. r. Pro nás osobně se nenaskytá vůbec problém anglické porážky. Ani porážka England XI. by však nesvědčila o ničem, poněvadž by se našel mezi 22 kluby I. divise jistě jeden, který by byl schopen porazit italský reprezentativní team rozdílem třídy. Jenže ke všem těmto a podobným pokusům nemá britská FA asi času, ani peněz. Ku podivu však, po všech možných faktech a důkazech, nezbyvá cizím zájemcům o britskou kopanou na dálku nic než víra, jež se k věření předkládá. Tato víra, vyvěrající z našeho citu pro kopanou a zkušeností o této disciplíně, nás zde v Londýně vede k přesvědčení, že zatím nemáme práva mluvit o úpadku anglické kopané. Naše vítězství nad England XI. není zatím čs. triumfem, definitivním a nepopíratelným důkazem o lepší třídě čs. kopané. Anglie se také o svou prestiž nebojí. Ostatně, kdo tyto odstíny a složitou dynamiku velmocenské anglické footballové politiky nechce uznat, má právo ve skepsi vytrvat a z ní třeba zbohatnout. Příležitost ke zbohatnutí z této skepsi se naskytá všem našim „šovinistům Slavia a Sparty“ ke dni 14. listopadu. Všichni londýnští velcí

bookmakeři přijmou před startem Italů sázky na match, v němž Anglie bude ovšem favoritem. Tím větší výhra připadne oněm hráčům, kteří vsadí na Itálii. Za 100 Kč nejméně 400 Kč. Jak je tedy líbo!

dopisy

Čeští umělci a Paříž

Milý Peroutko,

poznámka „Českoslovenští umělci v Paříži“, podepsaná šifrou R. v minulém čísle Přítomnosti, se na současném československém umění, jak je zastoupeno v pařížské Mičovně, dopouští takového mordu, že k tomu nemožno mlčet. Pravda, je mnohdy až příliš trpně závislé na výtvarných vzorech Francie, sám jsem o tom již častěji psal, ale bráti to tak hlava nehlava a tak hrubým koštětem, jako to činí referent z „Le Mois“, to přece jen zase nelze.

Nesledoval jsem nikdy kritickou činnost referenta z „Le Mois“, ale i ta malá ukáзка z ní, ocitovaná v Přítomnosti, zdá se nemálo svědčiti o tom, že nejen nerozumí slušně nějakému umění československému, nýbrž že nerozumí valně ani umění francouzskému, ba že ani nerozumí umění vůbec. A ovšem nemohu míti ani nijak vážného mínění o kritické povolanosti šifry R., která takový trapný a ošklivý výlev nesoudně nevlivě nerozpakovala s gustem ocitovati a navrch ještě opatřiti dalšími výklady vlastními, z nichž toho pro umění rovněž mnoho nekouká.

Nechci tu podrobněji poukazovati na to, že současné československé výtvarné umění bylo v Paříži již častěji přijato mnohem příznivěji než právě referentem z „Le Mois“. Není přece nijak podstatně horší, bezcharakternější a nedokonalější než moderní umění polské, německé, ruské, italské nebo maďarské; pokud mělo příležitost býti srovnáno s uměním jiných národů na mezinárodním fóru, nikdy nepropadlo odsudku, že by bylo tak zcela méněcennou složkou současného umění evropského. Vedle konfekční produkce, ke které nás svádí příliš horlivá i pohodlná napodobivost, zbývá tu pořád něco tvorby, jsou tu nějaké výtvarné osobnosti, na nichž ten vliv té pařížské školy přece jen není tím nejhlavnějším. Nevím, co všechno je mezi těmi čtyřiceti obrazy pařížské Mičovny, ale jsou tam též dva obrazy Antonína Slavička. Nemůže-li referent z „Le Mois“ nad nimi říci nic jiného, než jen že „Pan Slaviček je ještě obětí impresionismu“, dovede nám toho o československém umění povědět zatrapeně málo a není věru proč takové ignorantské mínění pobožně citovati. Nevidí-li na J. Zrzavém nic více, než že ten zase je jen obětí kubismu, pak se nedovede dívat ani na Zrzavého ani na kubismus; to jen tuze hrubá nechápavost může z malíře tak exklusivně osobitého dělat pouhou obětí kubismu. Referent z „Le Mois“ neuvádí J. Šimu, který sám je na té pařížské škole tak trochu spolučinný, neuvádí V. Špálu a zase také ne V. Radu nebo V. Sedláčka a ještě jiné, které nelze jen tak zhola redukovati na pouhý vliv pařížské školy a z nichž každý po svém dokazuje, že to současné československé umění i přes opačné mínění pana referenta přece jen nějak existuje. Připouštím, že se toto československé umění nemusí v Paříži každému líbit, že francouzskému vkusu může se tu ledacos zdát nedokonalým a primitivním, co nám doma právě může být bystosně milé. Dobře, nechť je nám to kriticky řečeno; ale musí to být — i od Francouze — řečeno s tak obligátní dávkou kritické erudice, abychom takové mínění mohli respektovati.

S pozdravem Váš

Josef Čapek.

Poláci a my

Pane redaktore!

Vaše diagnosa byla sice správná, když tvrdíte vlastně, že Polsko trpí chorobou rodící se velmoci. Ale je toho zde mnohem a mnohem víc.

Předně si musíme vždy důkladně uvědomit, že šlechtický stát polský byl naprosto neschopen dalšího státního života, neměl síly, aby tuto zpátečnickou soustavu mezi třemi silnými státy jinými nahradil soustavou modernější a padl přirozeně za obět' chamtivosti svých tří sousedů. Každý z těchto sousedů se choval k Polákům jinak. Musíme zde ovšem uvažovat o Německu, Rakousko-Uhersku a Rusku v době několika desetiletí před světovou válkou. Německo Poláky v národnostním ohledu krutě utiskovalo a chovalo se k nim tak, aby je co nejdříve vyhubilo a polštinu úplně z Německa vytlačilo. Následkem toho také poznanští Poláci mají četné zkušenosti, nápadně podobné zkušenostem českým, a mají k nám hodně blízko i nyní. V Rusku sice název „ruský“ byl nadřazen pojmenování několika ruských kmenů, ale velkoruští generálové a úředníci, aniž by se nějak dotýkali maličerné celkem otázky pro ně vyhubení polského jazyka, vládli v ruském Polsku krutě a bezohledně jako despotové. Tam tedy přímého jazykového útisku nebylo, ale Velkorusové byli pány, kdežto Poláci ovládaným lidem. Jediné v Rakousku byly poměry pro Poláky jiné, mnohem lepší, byly polské školy, polští poslanci ve Vídni byli přechasto jazýčkem při důležitých rozhodnutích a také si toho byli dobře vědomi a pilně tohoto postavení používali, kdežto my jsme byli stále ve střehu a musili jsme se buď stále bránit nebo stále něco dobývat, takže politická spolupráce s Poláky v Rakousku byla zhora nemožná pro zásadně různé chování vůči říši a zásadně různé směry politiky polské a české.

Dotkneme se stručně také předválečného postavení Slováků, které je poněkud podobné postavení Poláků v předválečném Rusku, to jest vládnoucí Maďaři se nijak nezajímali o to, jak Slováci doma mluví, ale úřady a školy byly vesměs maďarské. Maďaři byli plně přesvědčeni, že slovenská řeč bude brzy jen mrtvou řečí, dobrou snad k studiu několika učenců.

Nevím, ale domnívám se, že hned po převratu jednala o Těšínsko s Poláky jakási samozvaná komise s čelným členem z Prahy, a myslím, že toho tehdy naslibovali Polákům příliš mnoho. To mi stále nějak zní v hlavě. Stálo by za to, neumlčovat tuto věc a raději již jednou zjistit fakta, ať to byl kdo byl. Lepší je jistota než nejistota. Stalo-li se to, byla to jistě vážná chyba. Konflikt o Těšínsko je celkem dobře známý. Nikdo to nebere tak tragicky zde ani ve Varšavě. Horší věcí byla naše neutralita za podivné rusko-polské války. Snad jsme neměli jiného východiska, ale nevládné jednání vůči Polsku to bylo. Sluší však také zdůraznit Polákům, že to byl tehdy francouzský meč, který zachránil Varšavu. Musíme také rozeznávat: nepřitelem Polska byli tehdy revoluční bolševici, nikoli nynější usledjší republika Ruská.

Polsko zajisté trpí chorobou rodící se velmoci. Lze říci, že v Rumunsku mají Poláci jistý vliv, ale ten se také zmenší, protože Rumunsko mohutní a za několik desetiletí si také bude troufatí na velmocenskou posici, až bude mít číselně dosti obyvatelstva. Jinde je skutečně polský vliv slabý. Kvituji Vám také s povděkem, že nepodezříváte Poláky z té politické ne-

prozíravosti, že by jejich nynější poměr k Německu mohl Německu jen prospět a Polsku jen uškodit; Váš názor věc vystihuje lépe.

My jsme zde měli chronický konflikt s Maďary, ale nebylo to tak velké, abychom se musili obávat o svou státní existenci. V Polsku to bylo horší. Tam byli na jedné straně nepřátelští Němci, na druhé nepřátelští Rusové. Nemohu se Polákům divit, že se vynasazili, aby místo nepřátelství byl na obou stranách aspoň slušný mír. My jsme ovšem při tom dopadli špatně. Jak věc vypadá nyní, je naše státní existence chráněna jen svazkem malodohodovým a Francií, ale nemáme v sousedství reálných záruk, takže je docela nasnadě, když některé hladovější sousední státy také počítají s územním výbojem na náš vrub. To chceme a musíme spravit. Zde by se mohlo tedy říci, že se situace Polska zlepšila a naše zhoršila. Vynasazíme se svou situaci také zlepšit a přejeme Polákům, že mají trochu klidu a jistoty, čehož dříve nebylo.

U nás je stále, toho nelze popřít, rusofilství, což je také ve Varšavě, ač neprávem, nepříjemně pociťováno. Ovšem ty výkyvy rusofilství jsou nepřijatelné. Jeden z těch výkyvů znamená slušného pravoslavného cara v čele mocného Ruska a dobré exportní výdělky. Druhý výkyv je bezmezný obdiv pro ruskou nynější státní soustavu. Ani na jedno ani na druhé není ani pomyšlení. Ale náš národ československý ve svém celku a v počestných srdcích vidí ve východní Evropě velký národ, který pokládáme za jakéhosi staršího bratra. Že to politicky mnoho neznamená, je jisto, protože Rusko bude dělat politiku ruskou a nikoli československou.

Snad všem našim inteligentům je také jasný problém ukrajinský. Malorusové měli školy již dávno, kdy Velkorusové teprv dávali dohromady svou zem. Ukrajinstina je skutečně jazyk od velkoruského značně odchylný, ač obě jsou ruská nářečí. Myslím, že v budoucnosti se Rusko, Polsko, Československo a snad i Rumunsko nevyhnou nutnému řešení ukrajinské otázky, ale až bude čas. Nyní, kdy dobrodružní fantazie ukrajinsti šlkhaji do Berlína, ten čas rozhodně není. Je také chybné, když z přílišné shovívavosti trpíme nějaké podkopné ukrajinské rejdy v Československu. Tu je také něco, co se Polákům s jejich ohromnou menšinou maloruskou nelíbí.

Ještě o jazykové příbuznosti. Je velká, neobyčejně velká, ale jsou to přece různé jazyky. Myslím, že bychom také neměli příliš pomýšlet na společná pravopisná pravidla, ač v Polsku je toto hnutí dosti silné. Konečně v tomto čistě mechanickém ohledu bychom se snad mohli dohodnout, ale polština zůstane polštinou, jako čeština češtinou. Ten sacro egoismo by se jmenoval sice polsky svěťty egoizm, ale není to dobře přišito. To je konečně vždy a všude, že se pěstuje politika trochu zjištná pro vlastní zem.

Správný závěr o poměru československo-polském je opravdu: čekat. Máme příliš mnoho společných zájmů, takže se v společné politice často sejdem. Zatím bych rád viděl, aby aspoň vzájemný obchod československo-polský sílil a neoslaboval. Možné to je.

Karel Šmíd.

Půjčovna knih » MÍR « Praha II., Vladislavova 2
Palác Báňské a hutní

Nejnovejší česká literatura, jakož i německá, anglická a francouzská

Vkusné, dobré dopisní papíry

KAREL KELLNER, PRAHA

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA
DLOUHÁ TR. 17, U STAROMĚST. NÁM.

Svět knih

Roč. 4. Číslo

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

37

A. Šimunek:

NOC ZPÍVÁ*

*Stíny se plouží po dláždění,
nad městy
světelné mlhy k hvězdám rostou.
V snění
svou píseň prostou
dnes jako včera noc uspí zemi.
Ulicemi
jde mlčení a za branou
velký čas se kdesi zastavil
na lukách roztesknělých
a já
mezi vzpomínkami
zavolám o pomoc,
abych v nich neutonul,
když zpívá tichá noc
a čas ..*

* Ukázka z veršů, které přináší zahajovací číslo XIX. ročníku Studentského časopisu. Autor je oktavěm jilemnického reál. gymnasia.

FRANTIŠEK LANGER A JEHO „VELBLOUD UCHEM JEHLY“*)

Ten, kdo přehlédne celé básnické dílo Františka Langera, je upoután především paradoxem jeho vývoje, jenž ho vedl od rafinované složitosti renesančního rozkošnictví k prosté a živé lidovosti. Postavte vedle sebe jeho prvou knihu novel „Zlatá Venuše“ (z r. 1911) a jeho „Předměstské povídky“ (z r. 1926) a vyhmatajte jeho celý evoluční elán. „Zlatá Venuše“ je dílo básnického kosmopolity, jenž s rafinovanou epikurejskou vlohou chutná dráždivé látky erotické a formuje je do chladného kadlubu novoklasického. Velmi žhavá smyslnost a smyslovnost jsou zde exotickou formou sice zchlazovány a jaksí geometrisovány, ale i tak spolu s kypivou obrazností určují specifický ráz tohoto umění, jež je psáno s vybranou kulturou pro vybrané kulturní. Ale jeho poslední díla, „Velbloud uchem jehly“, „Periferie“, „Grandhotel Nevada“, „Obrácení Ferdýše Pištory“ a „Předměstské povídky“ — to je poesie skoro lidová: lidová veselohra zachycující typický český proces společenského vzestupu od proletářské bída k maloměstské blahobytnosti, drama svědomí z oblasti pražské periferie; filmová veselohra americká; komedie o apači, jenž se obrátil k dobru, které však apačsky vnáší do světa; a pak povídky s předměstskými motivy. Nacházíte tu cosi specificky českého, dere se to z každé věty, je to snad méně barvitě a lesklé, ale má to českou specifickou hustotu a vůni. Tento vývoj je nejzávažnější otazník celého zjevu Langerova.

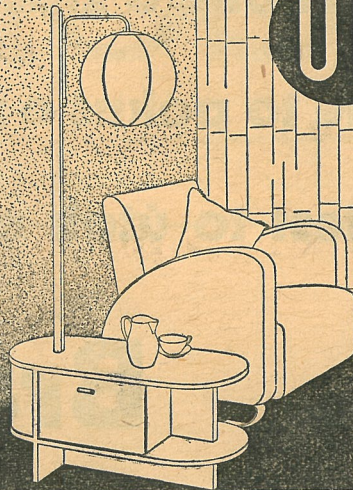
Nuže, mezi oběma těmito stanicemi evoluce stojí válka, kterou Langer ztrávil na frontě, v ruském

*) U příležitosti nového knižního vydání této Langerovy veselohry otiskujeme článek dramaturga Nár. divadla, napsaný k uvedení hry na scéně Nár. divadla.

zajetí a legiích. Kosmopolita, rafinovaně školený estét, procházející se velkými kulturními světy, přichází zde do styku s nejprostší realitou člověčkou, s českým vojákem — a prosycuje se tímto prostým lidským živlem až do dřeni. Již před válkou napsal novoklasické drama o sv. Václavovi, tvrdě geometrisovaný dialog o smrti a vraždě, upjatý k postavě národního světce — a již tehdy bylo patrné, že Langer půjde od kosmopolitického rozkošnictví do hlubin rasy. Šel. Bezprostřední styk s masou českých vojsk a pak široké, rozlehlé Rusko, plné nebezpečí a svárů, ale plné roznicené lidskosti — to však ho polidšťovalo a přeformovalo. Ale pak: neustálý pohled do tváře toho, co se nic nazývá, pohled na smrt, jež se mu stávala všední skutečností, dokonal převrat. Vidíte to v jeho „Železném vlku“ i „Psu 2. rotý“, v nichž bezprostředně vyjádřil své zkušenosti z války a legií. Zde mluví jiný Langer. Ne už renesanční rozkošník, nýbrž básník českého člověka, dopínajícího se až k hrdinství. Langer, vrátivší se z Ruska, je básníkem lidské prostoty, jenž se vyhýbá každé výjimečnosti a exkluzivní odchylce, jenž jde k typičnosti, lidské pravdivosti a vitální hustotě. Jestliže jeho novoklasická poesie byla poesí estetské smyslné hry, jde jeho nynější poesie k životní realnosti a pravdě. Kdysi byl zaujat stylisací, ornamentem, dnes žije všemi nervy úžasnou krásou prosté skutečnosti. Jeho „Železný vlk“ byl školou té prosté realnosti až nelibivé a únavné, zbavené vši úsměvné gracie a laškovné něhy. Záhy však do toho přichází nový element: vlahý humanismus, taková podivná láska ke člověku malému, ubohému, živořícímu, láska, jež nikdy není sentimentální a jalově plačtivá, nýbrž zcela živá a prostá. To je poslední element jeho evoluce, jež dozrává i formálně; jeho formová virtuosnost přetváří se v umění formy prosté, účelné, funkční.

Tento nový Langer dospěl vrcholu v „Periferii“, v jejíž dramatické fabuli syntetisoval nejtěžší životní otřes, jenž ho ode vždy vzušoval — vraždu: je tu vrah, jenž hyne žízni po spravedlnosti a jenž musí po druhé zabít, aby jeho žízeň byla ukojena. O vraždě má Langer celou knížku — „Snílkové a vrahové“ — jež byla sice vydána r. 1921, ale napsána před válkou. Celý růst Langerův možno sledovati v pojetí vraždy. Byla to napřed vražda zliťeránělá a zestilisovaná do malebných postojů. Spíš vražda jako hra než vražda jako životní realita. Ve „Snílcích a vrahách“ má Langer povídku „Vrah v lese“, v níž je realita vraždy a vraha převedena do jakéhosi františkánského úsměvu a ticha. Vrahovi, uprchnuvšmu do lesa, přispěje na pomoc tuberkulosní učitelka, a zestilisuje jeho zánik do krásy poněkud estetské. Na konci knížky je však povídka „Tančila“, v níž je už intenzivní pochopení vraždy jako strašného otazníku v životních souvislostech.

nábytek

PRAHA · BRNO · BRATISLAVA · PLZEŇ · KARLOVY VARY · ÚSTÍ N. L. · PARDUBICE · HRADEC KRÁLOVÉ · OLOMOUČ · MOR. OSTRAVA · OPAVA · KOŠICE
NAPIŠTE SI O NÁS PROSPEKT · JE ZDARMA

Langer, jdoucí od estetské hry, dospívá k pochopení pravé tváře lidského života a jeho pravé syrové realnosti plným pochopením vraždy. Boří se jím do temné životní hmoty a nachází právě v ní poslední hlubinu lidství. „Periferie“ je plná této životní hmoty, jež se už přímo vzpírá formě. A i „Předměstské povídky“ jsou přeplněny tou syrovou hmotou.

Ale vedle této linie tragické nacházíte u zralého Langera linii humorou. Jeho přísné vidění reality bývá nadlehčeno prostým humanismem a rozkládá se v tichý humor, jenž se laská s figurkami a jejich osudy. Zde nacházíte transformaci rokokové smyslné fantazie prvotního Langera, jež zde ovšem pracuje v nejkorektnější vitální empirii. Občas to klesá až na úroveň živého genu. Ale má to rozhodně šťastnou pohodu zdravého humoru, šťavnatost lidového vtipu a jistou nebojácnost ve výrazu.

To vše našlo výraz v jeho nejlepší veselohře „Velbloud uchem jehly“, jež je mistrným dílem českého humoru. Nevím proč, ale neustále musíte zde myslet na Tyla. I zde je plno reality českého života, ale nadlehčené laskavou humánní fantasií. I zde nacházíte tu velkou lásku k lidskému škrobáčkovi. I zde je taková primitivní, ale silná etická struna.

Langer ve „Velbloudu uchem jehly“ vyhmátl typickou českou látku: motiv vzestupu nejspodnější lidové vrstvy k novému měšťanství — a současně motiv obrody měšťanské vrstvy tou proletářskou zdravou krví. Langerova veselohra má

velmi promyšlený sociologický základ. Langer věří v životaschopnost dnešní společnosti. Popírá rozhodně marxistické přesvědčení o její dekadenci. Vidí naopak, jako vždy, když se jedna společenská buňka vyvíjí, obrozuje se přílivem nové krve z nižších vrstev. Evoluce společenská je mu věčným výbojem, jenž vychází z lidových vrstev a dorůstá k měšťanské stabilitě a pak se zase obrozuje čerstvou krví. Ve „Velbloudu“ ukazuje přímo typus tohoto vývoje. Je tu taková lidová buňka, rodina Peštovic, jež má úžasnou životaschopnost, obratnost, chtivost a sílu, a dere se nahoru, poněvadž cítí své vitální právo ke vzestupu. A je tu rodina měšťanská, jež se už nevívá. Starý Vilím je vrcholem rodové evoluce, která dospěla až k velkému bohatství. — Alík (jeho syn) už je úpadek rodových sil — ale má tolik vitality, že jde tam, kde se může obrodit — k Zuzce, a neupustí od ní, ani když mu všichni zbraňují. Zrovna to, že je to takový typický český případ, vysvětluje oblibu „Velblouda“ v Čechách.

Ale vedle toho je tu pravý humor, laskavý, humánní, živě reagující. Langer tu má chumelenici postavicek, jež musíte mítí rádi — tolik je v nich srdečného žvlu. Ale je to dějově velmi vzrušivé a jímavé a dramaticky beze zbytku prokomponované. Je to takový integrovaný umělecký útvar, jenž přímo indikuje čisté vitální teplo.

Proto přejímáme tuto hru do repertoáru Národního divadla; patří do něho jako jedna z nejlepších českých veselohr. Fr. Götz.

Našim zákazníkům!

Naši konkurenti vymáhají znovu vydání zákona o zrušení správkáren.

Je to pokus o zdražení obuvi a správek.

Jest to útok na Vás a na Vaše živobytí.

Braňte se!

Podáváme vládě protestní petici.

Vykládáme podpisové archy ve všech našich prodejnách.

PROTESTUJTE

**svým podpisem proti zrušení správkáren,
proti zdražení správek!**

Rata